

Stortinget og EØS-avtalen

Faktaark fra stortingsbiblioteket

Oppdatert juli 2019

Milepæler i Stortinget

1. desember 1989

Stortinget ga regjeringen mandat til å forhandle med EF om samarbeid og tilpasning til EFs indre marked.

16. oktober 1992

Stortinget godkjenner EØS-avtalen. 130 stemte for og 35 stemte imot.

19. november 1992

Stortinget vedtar med 104 mot 55 stemmer å søke om medlemskap i EU.

1. januar 1994

EØS-avtalen trer i kraft.

8. desember 1994

Første møte i Stortingets Europautvalg.

28. november 1994

52,2 prosent stemte «Nei» til norsk medlemskap i EU i en rådgivende folkeavstemning.

9. juni 1997

Stortinget godkjenner Schengen-avtalen. En videreutvikling av avtalen ble vedtatt 26. april 1999.

17. desember 1998

Stortinget godkjenner veterinæravtalen.

13. februar 2007

Stortinget vedtar tiltak for å styrke Stortingets arbeid med EØS-saker.

8. juni 2010

Stortinget behandler stortingsmeldingen om norsk flyktning- og migrasjonspolitikk i et europeisk perspektiv.

9. april 2013

Stortinget behandler stortingsmeldingen om EØS-avtalen, som bygger på Europautredningen.

13. juni 2016

Stortinget vedtar norsk deltakelse i EUs finansstilsyn.

22. mars 2018

Stortinget vedtar innlemmelse av tredje energimarkedspakke i EØS-avtalen.

17. juni 2019

Stortinget vedtar å gi samtykke til retsakter som er en del av en felles klimaavtale med EU om felles oppfyllelse av utslippsmålet for 2030.

Hvor omfattende er EØS-avtalen?

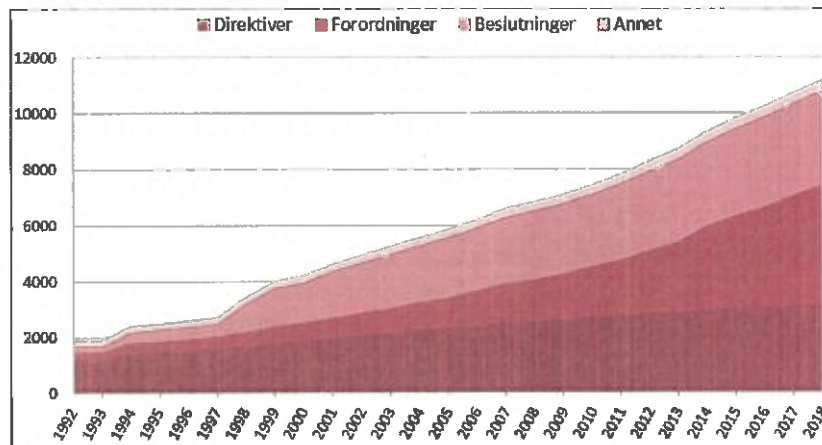

12.200 rettsakter – «fem om dagen».

Da Stortinget godkjente EØS-avtalen i 1992 inneholdt den 1.875 rettsakter (direktiver, forordninger, beslutninger og anbefalinger). Nye 530 rettsakter kom til i 1994. Senere har ca. 400 rettsakter blitt innlemmet årlig. Totalt har det fram til nå blitt innlemmet ca. 12.200 rettsakter, hvorav noe over halvparten fortsatt er gjeldende.

«Fem om dagen» har blitt brukt for å beskrive hvor omfattende EØS-avtalen er. Uttrykket viser til at det blir tatt inn fem nye rettsakter i EØS-avtalen per møtedag i Stortinget.

Figuren nedenfor gir et bilde av utviklingen i antall rettsakter fra 1992 til 2018 (unntatt de som er vedtatt med forenklet prosedyre). Andelen direktiver har gått ned, mens andelen forordninger har økt kraftig. Forordninger skal gjennomføres som de er, og gir mindre nasjonalt handlingsrom ved gjennomføring enn tilfellet er for direktiver.

Tre fjerdedels integrert.

Europautredningen (NOU 2012:2) så på graden av Norges samlede tilknytning til EU, og konkluderte med at vi har «overtatt om lag 3/4 av EU-retten, sammenlignet med de EU-statene som er med på alt, og EU-reglene er minst like effektivt gjennomført i Norge som i mange EU-stater. Noen få sektorer er mindre europeisert i Norge enn i EU, særlig landbruket. Det norske politiske og administrative systemet er heller ikke på langt nær like tett innvevet i europeiske beslutningsprosesser som nasjonale myndigheter i medlemsstatene. Men for øvrig fremstår det som klart at også det norske samfunnet er kraftig europeisert i perioden 1992–2011».

Norske lover. Vedtak i kommunene.

Europautredningen kom fram til at ca. 30 prosent av norske lover er vedtatt eller endret som følge av tilpasninger til EU-retten. Det meste av EU/EØS-retten gjennomføres av regjeringen og forvaltningen som forskrift.

Halvparten av sakene i kommunestyre og fylkesting er direkte berørt av EØS-avtalen. Det er konklusjonen i en rapport fra Norsk institutt for by- og regionforskning (NIBR) i 2018.

Styrking av Stortingets arbeid

En enstemmig utenrikskomite foreslo i [Innst. S. nr. 115 \(2006-2007\)](#) en rekke tiltak for å styrke Stortingets arbeid med EØS-avtalen. Det har blant annet ført til at:

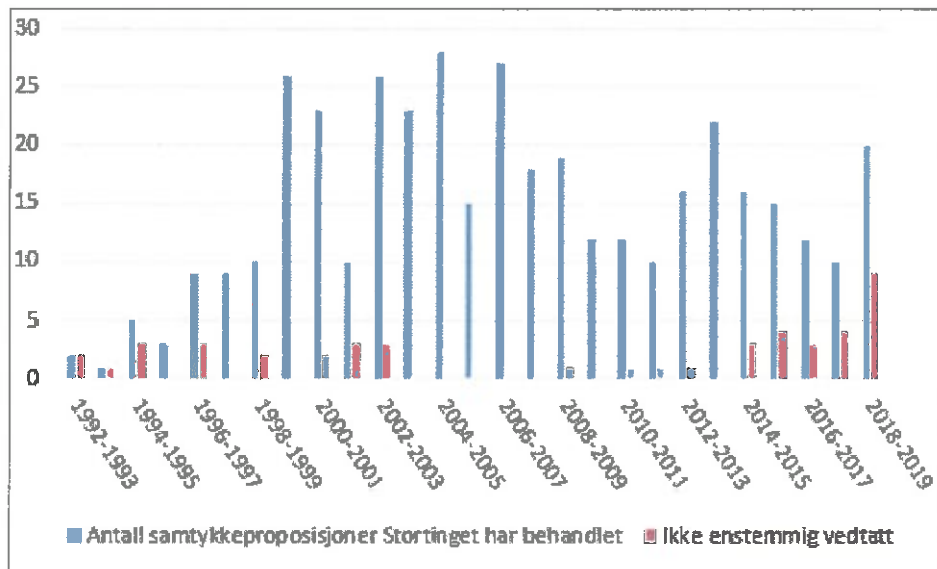
- Det er innført halvårslige europapolitiske redegjørelser i Stortinget.
- Fagkomiteene deltar i større grad i Europautvalgets møter.
- Deltakelsen i det interparlamentariske samarbeidet i EU/EØS har økt.
- [Stortinget mottar antatt EØS-relevante rettsakter fra Europakommisjonen via EFTA-sekretariatet](#). Stortingets administrasjon informerer om disse i et nyhetsbrev
- Stortinget har etablert et kontor i Brussel, med kontorplass i Europaparlamentet.
- [Stortingets administrasjon utarbeider bakgrunnsinformasjon til møter i Europautvalget og de europapolitiske redegjørelsene](#).
- [Stortingsbiblioteket utgir det ukentlige nyhetsbrevet EU/EØS-nytt](#).
- Stortinget arrangerer årlige studieopphold for representanter i Brussel.

Antall saker i Stortinget

Det er EØS-komiteen som vedtar at en ny rettsakt skal innlemmes i EØS-avtalen. Det skjer ved enstemmighet mellom de tre EØS EFTA-landene og EU. For noen av rettsaktene tas det forbehold om at Stortinget gir samtykke. Det skjer dersom rettsakten:

- krever lovendring
- har budsjettmessige konsekvenser
- er av særlig viktighet

Siden 1992 har Stortinget behandlet ca. 400 såkalte samtykkeproposisjoner, hvor Stortinget vedtar at en rettsakt tas inn i EØS-avtalen. I 46 av disse sakene var vedtaket ikke enstemmig.

Hvilke partier har stemt imot i de 46 sakene hvor det ikke har vært enstemmighet i Stortinget? Senterpartiet har stemt imot i 39 av de 46 sakene, mens Høyre aldri har stemt imot. SV har stemt imot 33 ganger, Rødt 11, KrF 9, FrP og MDG fire hver, Venstre 3 og Arbeiderpartiet 1 gang.

Møter i Europautvalget

[Europautvalget](#) er Stortingets organ for konsultasjoner med regjeringen om aktuelle EU/EØS-spørsmål. Utvalget består av representanter i utenriks- og forsvarskomiteen og medlemmer av Stortingets EFTA/EØS-delegasjon. Møtene skjer oftest i forkant av møtene i EØS-komiteen, hvor formålet er at Stortinget skal konsulteres om rettsakter som skal tas inn i EØS-avtalen.

Fra regjeringens side orienterer utenriksministeren/europaministeren om aktuelle saker. I tillegg deltar andre fagstatsråder ved behov. Siden 2005/2006 har det vært en fagstatsråd til stede i tre av fire møter. Stortingets fagkomiteer innkalles dersom det er saker som angår deres arbeidsområde. En komite kan beslutte å avgi skriftlig uttalelse til Europautvalget om en sak som utvalget skal behandle. Det har til nå skjedd en gang.

Det har siden opprettelse av Europautvalget i 1994 vært 184 møter – i gjennomsnitt 7 møter i året. Referat fra møtene er åpne, hvis ikke utvalget bestemmer noe annet.

Stortingets kontroll av europapolitikken

Regjeringen har siden 1994 lagt fram fire meldinger til Stortinget om forholdet til EU og EØS-samarbeidet:

[St. meld. nr. 12 \(2000-2001\) Om Norge og Europa ved inngangen til et nytt århundre](#)

[St. meld. nr. 27 \(2001-2002\) Om EØS-samarbeidet 1994-2001](#)

[St. meld. nr. 23 \(2005-2006\) Om gjennomføringen av europapolitikken](#)

[Meld. St. 5 \(2012-2013\) EØS-avtalen og Norges øvrige avtaler med EU](#)

Den viktigste kontrollen med regjeringen skjer gjennom møtene i Europautvalget og debatten om regjeringens halvårslige europapolitiske redegjørelser. I tillegg føres det også kontroll gjennom interpellasjoner, spørretimen og skriftlige spørsmål.

Europautredningen omtaler Stortingets kontroll med regjeringens europapolitikk som «meget beskjeden».

Interparlamentarisk samarbeid

Europaparlamentet [Stortingets delegasjonen for forbindelser med Europaparlamentet](#) møter en gang i året tilsvarende delegasjon fra Europaparlamentet. Formålet er debatt og dialog om aktuelle europapolitiske spørsmål.

EFTA og EØS

[Stortingets parlamentarikerdelegasjonen til EFTA og EØS](#) har en rådgivende funksjoner overfor EFTAs ministerråd og EØS-rådet, og fungerer som bindeledd til de andre EFTA-landenes nasjonalforsamlinger.

LOVTEKNIKK OG LOVFORBEREDELSE

Veiledning om lov-
og forskriftsarbeid

FORORD

God lovteknikk og god lovforberedelse er vesentlig for å få et godt lovverk som er så lett tilgjengelig som mulig. For å hjelpe til i lovgivningsarbeidet utga Justisdepartementets lovavdeling en veiledning i lovteknikk i 1973. Annen utgave av veiledningen ble utgitt i 1979. Det har lenge vært behov for en ny og oppdatert utgave av veiledningen.

Den nye veiledningen utgis under en ny tittel, som gjenspeiler at den er mer omfattende enn de tidligere utgavene, både i emnevalg og omfang. Vi har funnet det naturlig å gå lenger enn før i å gi råd om lovforberedelsen ut over det rent lovtekniske. Med utgangspunkt i Lovstrukturutvalgets arbeid, jf. NOU 1992:32, tar veiledningen også opp spørsmål som gjelder lovstrukturen generelt. Internasjonaliseringen har gjort at internasjonalt konvensjonsverk øver stadig større innflytelse på nasjonal lovgivning, og har ført til særskilt omtale av lovtekniske spørsmål som EØS-avtalen og menneskerettskonvensjonene gir opphav til.

Et utkast til den nye veiledningen har vært sendt på høring bl.a. til departementene og Stortingets administrasjon, og de mottatte innspill har kommet til god nytte i det avsluttende arbeidet med veiledningen. Hovedarbeidet med den endelige utformingen har vært gjort av lovrådgiver Espen Bergh.

Det forutsettes i samsvar med utredningsinstruksen at departementene og underliggende organer og utredningsutvalg legger rådene i veiledningen til grunn ved utarbeiding av forslag til nye lover og forskrifter. Spørsmål om å velge andre løsninger bør i tilfelle tas opp med Justisdepartementets lovavdeling.

Veiledningen vil også bli lagt til grunn for den lovtekniske gjen-

nomgåelse som Lovavdelingen foretar før en proposisjon blir fremmet.

Vi regner med at fortsatt lovarbeid vil vise at det er grunn til å ta med råd om spørsmål som ikke er behandlet i veiledningen her, eller å utdype de råd og synspunkter som veiledningen gir. Vi ser heller ikke bort fra at erfaring og videre utvikling i lovgivningsarbeidet kan gi grunn til å justere eller modifisere enkelte råd i veiledningen. Justisdepartementets lovavdeling er derfor takknemlig for innspill og tilbakemelding som kan komme til nytte i en revidert utgave. Vi tar sikte på reviderte utgaver med langt kortere intervaller enn siden forrige veiledning. Når det særskilt gjelder utarbeiding av forskrifter, regner vi med at prosjektet for opprydding i forskriftsverket, som inngår i programmet «Et enklere Norge», vil gi grunnlag for nærmere veiledning om forskriftsarbeid.

Justisdepartementets lovavdeling håper at veiledningen vil bli til nytte for alle som får befatning med lovgivningsarbeid. Veiledningen bør være tilgjengelig for alle som bidrar til lovskrivning. Lovavdelingen vil på anmodning også - så langt avdelingens kapasitet og øvrige arbeidsoppgaver tillater - søke å gi råd til departementene i lovforberedelsen. Veiledningen vil bli fulgt opp med regelmessige kurs i lovforberedelse og lovteknikk arrangert av Statskonsult i samarbeid med Lovavdelingen.

Justisdepartementets lovavdeling, februar 2000.

Inge Lorange Backer

Kristin Jahre Ramm

INNHALDSFORTEGNELSE

FORORD	3
INNHALDSFORTEGNELSE:.....	5
1 INNLEDNING.....	12
1.1 Formålet med veiledningen	12
1.2 Valg mellom ulike virkemidler	13
1.3 Andre instruksjoner, veiledninger mv. som har betydning for lov- og forskriftsarbeid	14
1.3.1 Generelt.....	14
1.3.2 Utredningsinstruksen	14
1.3.3 Sjekklisten Skal - skal ikke	15
1.3.4 Om statsråd	16
1.3.5 Om R-konferanser.....	16
1.3.6 Kunngjøring i Norsk Lovtidend	16
1.3.7 Arbeid med EØS-saker	17
1.3.8 Lovlig språk	17
1.3.9 Tekstbehandlingsmaler	18
2 GENERELT OM REGULERING GJENNOM LOV OG FORSKRIFT	19
2.1 Når skal lov brukes?.....	19
2.2 Lovstruktur.....	20
2.2.1 Innledning	20
2.2.2 Inndeling av lovverket	20
2.2.3 Valg mellom lov og forskrift	23
2.2.4 Gjennomføring av hensynet til god lovstruktur	25
2.3 Valg mellom lovregulering og kommentarer i forarbeidene	25
3 OM LOVUTREDNINGER OG ODELSTINGSPROPOSISJONER	29
3.1 Innledning	29
3.2 Lovutredninger.....	29

3.2.1	Organisering av utredningsarbeid	29
3.2.2	Oppbygging av lovutredninger	30
3.3	Oppbygging av odelstingsproposisjoner	32
3.3.1	Innhold	32
3.3.2	Utforming	38
3.3.3	Vedlegg	38
3.4	Om behandlingen av lovforslag før odelstingsproposisjon fremmes for Stortinget	38
3.5	Særlig om foreleggelse for lovteknisk gjennomgåelse	39
3.6	Om departementets forhold til Stortinget etter at proposisjonen er fremmet	40
4	ULIKE RETTSLIGE REGULERINGSMÅTER	41
4.1	Offentligrettslig og privatrettslig regulering	41
4.2	Primærnormer og sanksjonsnormer	42
4.3	Valget mellom generelle regler og individuelle forvaltningsvedtak	43
4.4	Individuelle vedtak	44
4.4.1	Oversikt	44
4.4.2	Særlig om løyve- og dispensasjonsordninger	45
4.4.3	Særlig om løyveordninger for næringsvirksomhet	50
4.4.4	Saksbehandlingsregler	52
4.5	Rettighets- og pliktbestemmelser	53
4.6	Bestemmelser om prising av tjenester og ytelser	55
4.7	Bestemmelser som gjelder avgifter og tilskudd	56
5	GENERELT OM OPPBYGGING OG UTFORMING AV LOVFORSLAG	57
5.1	Lovens tittel	57
5.2	Innholdsmessig oppbygging	59
5.3	Inndeling av loven	60
5.3.1	Kapitler, avsnitt, deler	60
5.3.2	Paragrafer	61
5.3.3	Inndeling av paragrafer i ledd	63
5.3.4	Inndeling av ledd i punktum, nummer, bokstaver og strekpunkter	64
5.4	Henvisninger	66

5.4.1 Om bruk av henvisninger	66
5.4.2 Utforming av henvisninger innen samme lov	68
5.4.3 Utforming av henvisninger til andre lover	70
5.4.4 Henvisning til lover som ennå ikke er vedtatt.....	71
5.5 Midlertidig lov, tilleggslov.....	72
5.5.1 Midlertidig lov	72
5.5.2 Tilleggslov.....	73
5.6 Særskilt om endringslover	74
5.6.1 Innledning	74
5.6.2 Endringslov eller ny lov?	74
5.6.3 Én eller flere endringslover?	75
5.6.4 Tittel på endringslover	75
5.7 Utforming av endringsforslag	77
5.7.1 Innledning	77
5.7.2 Inndeling av endringslover	78
5.7.3 Utforming av endringsbestemmelser	78
5.7.4 Inndeling i den loven som blir endret	79
5.7.5 Endring av samme ord og uttrykk flere steder	81
5.7.6 Hvor mye bør tas med i angivelsen av endringen?	82
5.7.7 Ajourføring av henvisninger	82
5.7.8 Språkform	83
5.7.9 Kursivering	83
5.7.10 Suksessive lovendringer	84
5.8 Lovspeil	86
6 TERMINOLOGI OG SPRÅKFØRING	88
6.1 Generelt	88
6.1.1 Innledning	88
6.1.2 Konsekvent ordbruk	88
6.1.3 Flertydige eller uklare ord.....	88
6.1.4 Overflødige sondringer	89
6.1.5 Fremmedord og faguttrykk	89
6.1.6 Gammeldagse ord og uttrykksmåter	89
6.2 Forkortelser, talluttrykk og tegn.....	90
6.3 Kjønnsnøytrale ord og uttrykk.....	91
6.4 Nærmere om enkelte ord og uttrykk	92
6.4.1 Foretak, juridisk person	92

6.4.2 Staten	93
6.4.3 Kommune, fylkeskommune	93
6.4.4 Opphold, bosted mv.	93
6.4.5 Familieforhold m v	94
7 UTFORMINGEN AV ENKELTE TYPER BESTEMMELSER SOM FOREKOMMER OFTE.....	97
7.1 Geografisk virkeområde mv.	97
7.1.1 Oversikt.....	97
7.1.2 Utgangspunkter om geografisk virkeområde	98
7.1.3 Kontinentalsokkelen mv.....	99
7.1.4 Den økonomiske sonen	99
7.1.5 Svalbard, Jan Mayen og bilandene	100
7.1.6 Rettssubjektene tilknytning til Norge	102
7.1.7 Regulering av skip og luftfartøyer	103
7.1.8 Regulering av norske foretak i utlandet	104
7.2 Utforming av forskriftshjemler	105
7.3 Ikraftsettings- og overgangsbestemmelser	107
7.3.1 Generelt.....	107
7.3.2 Bestemmelser om ikraftsetting	108
7.3.3 Delt ikraftsetting	110
7.3.4 Overgangsbestemmelser	111
7.3.5 Forskrifter gitt med hjemmel i en lov som avløses av en ny lov	
112	
7.4 Definisjoner	113
7.5 Bestemmelser om beregning av frister og tidsrom	114
7.6 Bestemmelser om domstolsprøving av forvaltningsavgjørelser	115
7.7 Opplysningsplikt	117
8 BESTEMMELSER OM ORGANISERING OG UTØVING AV OFFENTLIG VIRKSOMHET	119
8.1 Statlige forvaltningsorganer og statseide selskaper	119
8.2 Kommunale organer.....	122
8.3 Instruksjons- og kontrollmyndighet overfor statlige forvaltningsorganer	123
8.4 Delegering av myndighet lagt til Kongen eller et departement	125
8.5 Delegering av myndighet lagt til andre statsorganer	

enn Kongen eller et departement	127
8.6 Saksbehandlingsfrister i forvaltningen	128
8.6.1 Behovet for lovregulering av saksbehandlingsfrister	128
8.6.2 Utformingen av regler om saksbehandlingsfrister	129
8.6.3 Frister for andre organers saksbehandling	129
8.6.4 Særlig om forvaltningsloven § 11 b	130
8.6.5 Om rettsvirkningene av fristene	130
8.6.6 Nærmere regler om fristenes utgangspunkt, avbrytelse mv..	131
9 OM HÅNDHEVING OG SANKSJONER	132
9.1 Generelt	132
9.2 Bestemmelser om tvangfullbyrdelse og tvangsmulkt.....	134
9.3 Straffebestemmelser.....	136
9.3.1 Generelt.....	136
9.3.2 Området for det straffbare.....	136
9.3.3 Bør straffebestemmelser plasseres i straffeloven eller i en særlov?	137
9.3.4 Generelt om utforming av straffebud	138
9.3.5 Forsøk, medvirkning, skyldgrad	140
9.3.6 Foretaksstraff	142
9.3.7 Strafferegulering i forskrift	142
9.3.8 Straffereaksjon	143
9.3.9 Forbrytelse eller forseelse	144
9.3.10 Kumulasjon	144
9.3.11 Straffebestemmelsenes stedlige virkeområde	144
9.3.12 Påtaleregler	145
9.4 Inndragningsbestemmelser	145
10 FORHOLDET TIL ANDRE LOVER	146
10.1 Generelt	146
10.2 Forvaltningsloven.....	148
10.2.1 Forholdet mellom forvaltningsloven og saksbehandlingsregler i særlovgivningen	148
10.2.2 Forvaltningslovens terminologi	150
10.2.3 Regler om taushetsplikt	151
10.3 Offentlighetsloven	152
10.4 Forsinkelsesrenteloven.....	153

11	GJENNOMFØRING AV FOLKERETTSLIGE FORPLIKTELSER I NORSK RETT	155
11.1	Innledning	155
11.2	Transformasjon	156
11.3	Inkorporasjon	157
11.4	Andre løsninger	159
11.5	Anmodning om Stortingets samtykke til ratifikasjon	160
11.5.1	Generelt.....	160
11.5.2	Anmodning om ratifikasjonssamtykke gjennom odelstingsproposisjon	161
11.6	Særlig om forholdet til menneskerettighetene	163
12	GJENNOMFØRING AV EØS-AVTALEN I NORSK RETT	166
12.1	EØS-avtalens særpreg fra en lovteknisk synsvinkel	166
12.2	EØS-avtalens forskjellige deler	167
12.3	EØS-tilpasning av EU-ordlyd	168
12.4	EØS-avtalens fierspråklighet	169
12.5	Forholdet til EØS-avtalens hoveddel ved gjennomføring av rettsakter i norsk rett	169
12.6	Gjennomføring av direktiver	170
12.7	Gjennomføring av forordninger	176
12.8	Utforming av inkorporasjonsbestemmelser	177
12.9	Forholdet til Stortinget	180
12.10	Kunngjøring i Norsk Lovtidend	181
12.11	Melding til EFTAs overvåkningsorgan om gjennomføring	185
13	ETTER LOVVEDTAKET	186
13.1	Sanksjon av lovvedtak	186
13.2	Kunngjøring	187
13.3	Informasjon	188
13.4	Oversettelse til engelsk	189
14	SÆRLIG OM FORSKRIFTER	191
14.1	Hva er en forskrift?	191
14.2	Når skal formen forskrift brukes?	192
14.3	Når kan regulering skje gjennom forskrift?	194

11 GJENNOMFØRING AV FOLKERETTLIGE FORPLIKTELSER I NORSK RETT

11.1 Innledning

Det tradisjonelle utgangspunktet hos oss er at folkerettslige regler ikke uten videre er en del av norsk rett. Det er derfor i en del tilfeller behov for lovvedtak for å gjennomføre internasjonale avtaler som Norge ønsker å slutte seg til. Slike internasjonale avtaler har mange navn: konvensjoner, traktater, overenskomster, protokoller, notevekslinger osv. For enkelthets skyld brukes betegnelsen konvensjoner i det følgende.

Gjennomføring i norsk rett av folkerettslige regler kan gjøres på flere måter. Et hovedskille går mellom transformasjon, dvs. vedtakelse av egne lovbestemmelser - eventuelt forskriftsbestemmelser - med samme materielle innhold som konvensjonsteksten, se punkt 11.2, og inkorporasjon, dvs. vedtakelse av en lovbestemmelse som fastsetter at konvensjonen skal være en del av norsk rett, se punkt 11.3. Det finnes også andre løsninger, se punkt 11.4. I mange tilfeller kreves Stortingets samtykke til ratifikasjon av konvensjonen. Fremgangsmåten i slike tilfeller er behandlet i punkt 11.5.

Valget av gjennomføringsteknikk bør begrunnes i forarbeidene til lovforslaget. Velger man å transformere en konvensjon, er det særlig viktig at lovreglenes internasjonale bakgrunn blir omtalt.

Ved valg av gjennomføringsmetode bør man blant annet legge vekt på hvor omfattende reglene er, hvem de antas å ha betydning for, hvor viktig det er med internasjonal rettsenhet osv.

En nærmere vurdering av fordelene og ulempene ved de ulike gjennomføringsmåtene finnes i NOU 1972: 16 Gjennomføring av lovkonvensjoner i norsk rett s. 77-84 og NOU 1993: 18 Lovgivningen om menneskerettigheter s. 91-97.

Gjennomføring av EØS-avtalen i norsk rett skiller seg på flere punkter fra gjennomføring av andre internasjonale avtaler. Gjennomføring av EØS-avtalen er behandlet i kapittel 12.

11.2 Transformasjon

Transformasjon innebærer vedtakelse av lovbestemmelser eller forskriftsbestemmelser med samme materielle innhold som konvensjonens, eventuelt enkelte av konvensjonens, bestemmelser. I sjøloven (lov 24. juni 1994 nr. 39) kapittel 10 Ansvar for skade ved oljesøl finner man et eksempel på transformasjon av folkerettslige regler.

Ved transformasjon av konvensjoner kan oppbyggingen av de norske reglene enten følge konvensjonen eller avvike fra denne i større eller mindre grad. Reglene bør uansett utformes i samsvar med norsk lovspråk og lovteknikk. Man må være klar over at begreper som blir brukt i internasjonale tekster, ofte ikke fullt ut tilsvarer innarbeidede begreper i norsk rett. Det kan også være problematisk å gjengi meningsinnholdet i de begreper som er brukt.

I internasjonale regelverk er det ofte en annen formell oppbygging av reglene enn i norske lover, for eksempel slik at regelverket er delt i artikler som igjen er delt i underavsnitt som på engelsk kalles «paragraphs». Til orientering gjengis nedenfor et vanlig oppdelingsmønster for konvensjoner:

<i>Engelsk:</i>	<i>Norsk:</i>
Part	Del
Title	Avdeling
Chapter	Kapittel
Section	Avsnitt
Article	Artikkel
Paragraph (f.eks. 1)	Nummer (f.eks. 1)
Sub-paragraph (f.eks. a)	Bokstav (f.eks. a)

Ved transformasjon må man ikke blande sammen det som er vanlige inndelinger og betegnelser i konvensjoner og det som er vanlige inndelinger og betegnelser i norsk lovgivning. I norsk lovspråk er det for eksempel paragrafinndelingen (tegnet «§») som svarer nærmest til artikkelinndelingen i konvensjonsmønstret foran.

11.3 Inkorporasjon

Inkorporasjon innebærer vedtakelse av en lovbestemmelse, eller i noen tilfeller en forskriftsbestemmelse, som fastsetter at konvensjonens bestemmelser skal være en del av norsk rett. Lovteknisk bør inkorporasjonen utformes kortest mulig, for eksempel slik: «... konvensjonen gjelder som lov». En slik lovbestemmelse kan tas inn i en egen lov (se som eksempel lov 9. april 1976 nr. 21 om gjennomføring i norsk rett av miljøkonvensjon mellom Norge, Danmark, Finland og Sverige, undertegnet 19. februar 1974). I mange tilfeller vil likevel lovstrukturhensyn, se punkt 2.2.2, tilsi at inkorporasjonsbestemmelser bør tas inn i en eksisterende lov (se som eksempel sjøloven (lov 24. juni 1994 nr. 39) § 201, slik at man unngår en uønsket oppsplitting av regelverket.

Undertiden kan konvensjonen gi grunnlag for å ta inn presiseringer eller begrensninger i for eksempel lovens

virkeområde – utover det som følger av konvensjonen selv. Et eksempel på dette er lov om overføring av domfelte (lov 20. juli 1991 nr. 67) § 4, der det er tatt inn en definisjon av «norsk borger» i overføringskonvensjonens forstand.

I NOU 1972: 16 s. 92 til 94 er det gitt en nærmere oversikt over ulike gjennomføringsmodeller.

Ikke alle konvensjoner egner seg for gjennomføring ved inkorporasjon. Et grunnvilkår er at konvensjonen er utformet slik at de enkelte individer eller andre rettssubjekter i konvensjonsstatene fremstår som umiddelbart forpliktet eller berettiget ved reglene. Reglene i konvensjonen må med andre ord være utformet slik at de direkte tar sikte på eller etter sin formulering lar seg anvende på rettsforhold mellom internrettslige rettssubjekter – private eller offentlige. Et annet grunnvilkår for at man skal kunne nøye seg med inkorporasjon, er at konvensjonsbestemmelsene er såpass fullstendige og uttømmende at de lar seg anvende uten videre. Inkorporasjon vil altså ikke innebære tilstrekkelig nasjonal gjennomføring dersom det er nødvendig for å anvende bestemmelsene at det blir gitt supplerende nasjonale regler, eller konvensjonen gir muligheter for et valg mellom ulike ordninger ved den interne gjennomføringen. I visse tilfeller kan likevel skjønsmessige kriterier utfylles og anvendes av domstolene uten nærmere presiseringer.

En nærmere redegjørelse for vilkårene som bør gjelde for å benytte inkorporasjon, finnes i NOU 1972: 16 s. 78-80.

Inkorporasjon vil vanligvis innebære at konvensjonen på ett eller flere originalspråk gjelder som norsk rett. Av informasjons-hensyn bør det likevel også utarbeides en norsk oversettelse.

11.4 Andre løsninger

Ofte er det unødvendig at de folkerettslige reglene gjennomføres i norsk rett ved inkorporasjon eller transformasjon i lov eller forskrift.

Hvis norsk rett allerede er i samsvar med konvensjonens krav, vil det være tale om såkalt passiv transformasjon eller konstatering av rettsharmoni, og det er unødvendig med noe særskilt gjennomføringsvedtak. Ligger det innenfor rammen av fullmakten for et forvaltningsorgan å oppfylle konvensjonens krav, vil det da være nok at man påser at forvaltningen ved sin myndighetsutøving oppfyller de krav konvensjonen stiller. Det kan imidlertid være at konvensjonen forutsetter at dens regler kommer klart til uttrykk i nasjonale regelverk, noe som også vil gi borgerne rettskrav på å bli behandlet i samsvar med konvensjonens regler.

Selv om gjennomføring gjennom inkorporasjon eller transformasjon ikke er nødvendig, kan det dessuten være aktuelt å foreta særskilt gjennomføring i lovverket av en konvensjon f.eks. ut fra hensynet til en signaleffekt om at Norge har fulgt opp konvensjonen.

Dersom konvensjonen krever unntak fra de alminnelige reglene i en lov bare i enkelte spesielle tilfeller, er det en mulighet å fastsette i loven at det kan gjøres unntak fra bestemmelsene i loven ved overenskomst med fremmed stat eller internasjonal organisasjon, se f.eks. tvistemålsloven (lov 13. august 1915 nr. 6) § 32 tredje ledd. Av hensyn til god rettsinformasjon bør man likevel være forsiktig med denne fremgangsmåten.

Det er etter hvert også blitt nokså vanlig å ta inn en generell bestemmelse om at loven gjelder med de begrensninger som følger av folkeretten, se for eksempel straffeprosessloven (lov 22. mai 1981 nr. 5) § 4 og tvangfullbyrdelsesloven (lov 26 juni

1992 nr. 86) § 1-4. En slik bestemmelse vil imidlertid bare kunne gjøre modifikasjoner eller unntak fra de løsninger som følger av ordlyden i lovens bestemmelser. En generell henvisning til folkeretten er ikke tilstrekkelig dersom formålet for eksempel er å utvide bestemmelsenes virkeområde.

11.5 Anmodning om Stortingets samtykke til ratifikasjon

11.5.1 Generelt

I mange tilfeller er det det nødvendig å innhente Stortingets samtykke til at Norge blir bundet av en konvensjon, jf. Grunnloven § 26 annet ledd. Det vanlige er da at anmodning om Stortingets samtykke fremsettes gjennom en stortingsproposisjon, og at Stortingets samtykke gis gjennom et plenarvedtak i Stortinget.

Anmodning om Stortingets samtykke er bl.a. nødvendig dersom gjennomføringen av konvensjonen i norsk rett krever endringer i lovverket. Forslag til nødvendige lovendringer må i slike tilfeller fremmes gjennom en odelstingsproposisjon. Anmodning om ratifikasjonssamtykke kan i noen tilfeller fremsettes i den samme odelstingsproposisjonen, se 11.5.2 nedenfor, men fremsettes i praksis som oftest gjennom en stortingsproposisjon også i disse tilfellene. Det vil dermed måtte fremmes to proposisjoner, som fortrinnsvis bør fremsettes samtidig.

En stortingsproposisjon om samtykke til ratifikasjon fremmes vanligvis av Utenriksdepartementet, men forberedes av fagdepartementet. En slik proposisjon bør bl.a. inneholde

1. en generell redegjørelse for konvensjonens innhold, herunder en redegjørelse for hovedspørsmålene som har vært oppe under forhandlingene og en redegjørelse for sentrale lands holdninger til hovedspørsmålene

2. en gjennomgang av konvensjonen artikkel for artikkel (herunder om bindingstid og eventuell oppsigelsesadgang)
3. generelle bemerkninger om ratifikasjonsspørsmålet og eventuelle forbehold

Konvensjonsteksten på et originalspråk (vanligvis engelsk) og i norsk oversettelse skal tas inn i proposisjonen som vedlegg.

Etter at Stortingets samtykke foreligger, gjennomføres selve ratifikasjonen etter bestemte prosedyrer, bl.a. gjennom vedtak av Kongen i statsråd. Inngåtte internasjonale avtaler skal meddeles Stortinget etter prosedyrene som gjelder for det årlige traktatforelegget, se Grunnloven § 75 g.¹

11.5.2 Anmodning om ratifikasjonssamtykke gjennom odelstingsproposisjon

I NOU 1972: 16 Gjennomføring av lovkonvensjoner i norsk rett ga Transformasjonskomiteen uttrykk for at anmodning om samtykke til ratifikasjon, som alternativ til særskilt stortingsproposisjon, også kan fremmes i samme odelstingsproposisjon som forslag til nødvendige lovendringer. Dette synet fikk tilslutning fra Stortinget gjennom Innst. S. nr. 167 (1975-76). En slik fremgangsmåte har siden vært benyttet i en del tilfeller.

Anmodningen fremmes i så fall ved at odelstingsproposisjonen, i tillegg til forslag om lovendringer, også inneholder forslag til et særskilt lovvedtak som går ut på samtykke til ratifikasjon. En slik fremgangsmåte fører til at Stortinget vil behandle ratifikasjonssaken som en lovsak, bl.a. ved lovvedtak i Odelstinget og Lagtinget.

¹ En grundig redegjørelse for alle ledd i inngåelsen av internasjonale avtaler finnes i Egil Amlie: Inngåelse av overenskomster med fremmede stater, utgitt av Utenriksdepartementet, Rettsavdelingen (2. utgave 1978). Rettsavdelingen vil gi

Anmodning om ratifikasjonssamtykke gjennom en odelstingsproposisjon bør bare skje etter en nærmere vurdering av forholdet mellom sakens utenrikspolitiske og internrettslige sider. Anmodning om samtykke på denne måten bør begrenses til tilfeller der de nasjonale lovendringene fremstår som mer fremtredende enn sakens utenrikspolitiske sider. Man bør f.eks. ikke anmode om samtykke gjennom en odelstingsproposisjon i tilfeller der en omfattende traktat medfører lovendring bare på ett enkelt eller visse punkter. Generelt bør anmodning om Stortingets samtykke til ratifikasjon ikke skje gjennom en odelstingsproposisjon dersom de utenrikspolitiske sidene ved saken må anses som vesentlige. Vurderingen av de utenrikspolitiske sidene må bl.a. skje ut fra omfang og varighet av de folkerettslige forpliktelsene.

I en odelstingsproposisjon som også inneholder anmodning om ratifikasjonssamtykke, må man ta med de samme elementene som i en stortingsproposisjon, se punkt 11.5.1. Saken må være forelagt Utenriksdepartementet. Selv om Stortingets samtykke til ratifikasjon gis gjennom et lovvedtak, må de formelle sidene i forbindelse med inngåelsen av internasjonale avtaler ivaretas på vanlig måte.

Dersom det anmodes om samtykke til ratifikasjon i en odelstingsproposisjon som gjelder en ny lov, kan det være hensiktsmessig å fremme forslag om to lover: én gjennomføringslov (lov A) og én lov om samtykke til ratifikasjon av eller tilslutning til konvensjonen (lov B). Et eksempel på dette er Ot.prp. nr. 80 (1986-87) om A Kjøpslov og B Lov om samtykke til ratifikasjon av FN-konvensjonen om kontrakter for internasjonale løseørekjøp, vedtatt 11. april 1980, som ledet til lov 13. mai 1988 nr. 27 om kjøp og lov 13. mai 1988 nr. 28 om samtykke til ratifikasjon. Enkelte ganger er det naturlig å innta samtykkebestemmelsen i lovens sluttbestemmelser, se f.eks. planteforedlerloven

(lov 12. mars 1993 nr. 32). En slik løsning fremhever konvensjonsbakgrunnen for loven, men forutsetter at konvensjonen utgjør en vesentlig del av bakgrunnen for loven. I motsatt fall kan en slik bestemmelse virke villedende. En særskilt lov om samtykke til ratifikasjon bør ha form av en midlertidig lov ved at man tar inn en bestemmelse om at loven oppheves når ratifikasjonen er gjennomført, se punkt 5.5.1.

Dersom det i forbindelse med ratifikasjonen bare skal gjøres endringer i en eksisterende lov, bør det ikke fremmes forslag om to lover. Det er her tilstrekkelig at anmodningen om samtykke til ratifikasjon fremsettes i en egen del i forslaget til endringslov (hvis det ikke skjer i en ordinær stortingsproposisjon).

I tittelen på en odelstingsproposisjon skal det fremgå at lovforslaget også inneholder forslag om samtykke til ratifikasjon. Dette kan gjøres ved å sette inn en parentes med de aktuelle opplysningene, f.eks.:

«Ot.prp. nr. XX (1999-2000)
Om lov om endringer i lov ... m.m. (samtykke til
ratifikasjon og gjennomføring av konvensjon ...)»

11.6 Særlig om forholdet til menneskerettighetene

Grunnloven § 110 c første ledd fastsetter at det påligger statens myndigheter å respektere og sikre menneskerettighetene.

Bestemmelser om menneskerettighetene finner man i dag i hovedsak i internasjonale konvensjoner. De mest sentrale er den europeiske menneskerettskonvensjon (EMK) og FNs internasjonale konvensjoner om henholdsvis økonomiske, sosiale og kulturelle retter (ØSK) og sivile og politiske rettigheter (SP). Disse konvensjonene ble inkorporert i norsk

lovgivning ved menneskerettsloven (lov 21. mai 1999 nr. 30). I NOU 1992: 18 Lovgivning om menneskerettigheter s. 29 er det gitt en oversikt over andre konvensjoner som kan anses som menneskerettskonvensjoner.¹

Menneskerettskonvensjonene har tidligere ikke vært gjennomført i norsk lovgivning ved inkorporasjon eller transformasjon. I stedet har myndighetene forut for ratifikasjon foretatt en kontroll av om norsk rett er i samsvar med konvensjonens krav. Som oftest har man funnet at det er tilfellet, og derfor ikke foreslått lovgivning i forbindelse med ratifikasjonen. Denne metoden - passiv transformasjon eller konstatering av rettsharmoni - har gjort at menneskerettighetene har vært lite synlige i norsk lovgivning. Etter en revurdering kan det da være grunn til å foreslå lovbestemmelser som uttrykkelig får frem konvensjonens regler.

Menneskerettskonvensjoner kjennetegnes særlig ved at de regulerer forholdet mellom offentlige myndigheter og borgerne, at de griper inn på nesten alle livsområder, og at statenes etterlevelse overvåkes av internasjonale håndhevingsorganer. Det siste gjør også at bestemmelsenes innhold, særlig for EMK, blir nærmere klarlagt ved konvensjonsorganenes praksis.

Ny lovgivning må vurderes i forhold til menneskerettskonvensjonene der det er relevant. Det bør også foretas en kontinuerlig overvåking av eksisterende lovgivning for å sikre at den fortsatt er i samsvar med konvensjonene. Vurderingen må skje i forhold til både eventuelle inkorporerte konvensjoner og

¹ Justisdepartementets rundskriv G 45/99 er en del av disse nevnt med opplysninger om hvor de er publisert.

konvensjoner som ikke er inkorporert. I forbindelse med lovforslag bør det i odelstingsproposisjonen redegjøres for de vurderinger som er foretatt av lovforslagets forhold til menneskerettskonvensjoner. Justisdepartementet, Lovavdelingen, og Utenriksdepartementet, Rettsavdelingen, vil i noen grad kunne bistå med slike vurderinger.

I Grunnloven § 110 c annet ledd heter det at nærmere bestemmelser om gjennomføring av traktater om menneskerettigheter fastsettes ved lov. Dette hindrer ikke at menneskerettskonvensjoner kan gjennomføres ved konstatering av rettsharmoni. Det må vurderes konkret for hver konvensjon hvordan den best kan gjennomføres. Det vises for øvrig til den generelle redegjørelsen om gjennomføring av traktater i punkt 11.1 til 11.5.

12 GJENNOMFØRING AV EØS-AVTALEN I NORSK RETT

12.1 EØS-avtalens særpreg fra en lovteknisk synsvinkel

I likhet med andre internasjonale avtaler som Norge er bundet av, innebærer EØS-avtalen en plikt til ikke å gi lover eller forskrifter eller utøve offentlig myndighet på annen måte i strid med avtalen. Men EØS-avtalens regler går lenger enn andre internasjonale regler i å være bestemmende for innholdet i vårt interne regelverk.

Folkerettslige regler stiller i alminnelighet ikke spesielle krav til om, og i så fall hvordan, reglene skal gjenspeiles i den interne rettsorden – det er tilstrekkelig at vedkommende stat avholder seg fra å opptre i strid med reglene, f.eks. ved å ta hensyn til dem under myndighetsutøvingen.

EØS-avtalen går derimot for en stor del ut på en aktiv harmonisering av innholdet i det interne lov- og forskriftsverk i EØS-statene. Dette skyldes målet om å gjøre alle EØS-stater til en del av det samme «indre marked» med like konkurransevilkår. Denne målsettingen har ført til at det stilles de samme strenge krav til nøyaktig og fullstendig gjennomføring av reglene i alle land. Videre inneholder EØS-avtalen i større grad enn andre folkerettslige avtaler bestemmelser om rettsforholdet mellom private, eller om private borgeres plikter overfor myndighetene. Legalitetsprinsippet innebærer at slike bestemmelser må nedfelles i formell lov eller ha hjemmel i formell lov. Dessuten bygger EØS-avtalen på en forutsetning om at private gjennom nasjonale domstoler skal kunne håndheve sine rettigheter etter avtalen i forhold til det offentlige. Dette gjør det nødvendig å nedfelle rettighetene i lov eller forskrift.

Behovet for en ensartet rettsstilstand i de ulike landene gjør at EØS-bestemmelser ofte er mer detaljert enn norske lover og forskrifter vanligvis er. Det høye detaljnivået i EØS-regelverket har også sammenheng med rettsanvendelsestradisjonen – og dermed den lovtekniske tradisjonen – i de fleste EU-landene. For eksempel spiller forarbeidene tradisjonelt en mindre rolle enn hos oss. Dette gjør det nødvendig i større grad å innarbeide detaljene i selve regelverket. På den annen side kan kompromisser i vanskelige forhandlinger mellom de involverte stater av og til føre til vage og flertydige bestemmelser. Selve den kompliserte og forhandlingspregede beslutningsprosessen i EU gjør det vanskelig å oppnå samme grad av systematikk, enhet og lovteknisk harmoni som den enkelte stat kan opprettholde i sin interne rettsorden.

Statsministerens kontor har i et rundskriv til departementene gitt nærmere retningslinjer for regjeringens og departementenes arbeid med EØS-saker, se punkt 1.3.7. Statskonsult har utarbeidet Håndbok i EØS-arbeid - utforming og gjennomføring av regelverket i EU og EØS.

12.2 EØS-avtalens forskjellige deler

EØS-avtalen består av flere deler. Avtalens såkalte «hoveddel» kan sies å tilsvare EF-traktaten (Romatraktaten). Etter artikkel 119 i avtalens hoveddel er også avtalens vedlegg og de rettsakter som er omhandlet i dem, samt avtalens protokoller, en «integrerende del» av avtalen.

Avtalens hoveddel (samt artikkel 1 til 3 i avtalens protokoll 25 om konkurranse innen kull- og stålproduksjon) er gjort til formell norsk lov gjennom lov 27. november 1992 nr. 109 om gjennomføring i norsk rett av hoveddelen i avtale om Det europeiske økonomiske samarbeidsområde mv. (EØS-loven). EØS-loven gir derimot ikke de øvrige protokollene, eller vedleggene og de rettsakter som er omhandlet i vedleggene, status som formell lov.

12.3 EØS-tilpasning av EU-ordlyd

Gjennomføring i norsk rett er først og fremst nødvendig for direktiver og forordninger. Teksten i disse rettsaktene er utformet med sikte på å virke innenfor EU-systemet. Det vises til «medlemsstater» og ikke til «avtaleparter», til «Kommissjonen» og ikke til «EFTAs overvåkningsorgan» eller «EFTAs faste komité» osv. Teksten må derfor «EØS-tilpasses».

Når det gjelder rettsakter som er en del av den opprinnelige EØS-avtalen, ble det dels tatt inn bestemmelser om «særskilt tilpasning» spesielt for den enkelte rettsakt i vedleggene til avtalen. Ved innlemmingen av nye rettsakter i EØS-avtalen foretas denne tilpasningen av EØS-komiteen gjennom endringer av vedleggene. Videre inneholder det enkelte vedlegg innledningsvis regler om «sektorvis tilpasning» som gjelder generelt for alle rettsakter som vedkommende vedlegg omhandler. I tillegg inneholder avtalens protokoll 1 enkelte bestemmelser om «gjennomgående tilpasning» som skal gjelde generelt for rettsaktene i alle vedlegg til avtalen, så langt ikke annet er bestemt eller forutsatt i det enkelte vedlegget. Det følger således av protokoll 1 nr. 7 til 9 at «medlemsstat» som oftest skal leses som «EØS-stat», og «Felleskapet» og «det felles marked» som «EØS».

Verken den sektorvise eller den gjennomgående tilpasningen gir imidlertid noen klar anvisning på ny ordlyd til erstatning for den opprinnelige «EU-ordlyd».

EØS-tilpasningene reiser særlige problemer ved gjennomføring av forordninger i norsk rett, jf. punkt 12.7.

12.4 EØS-avtalens flerspråklighet

Den norskspråklige utgaven av avtalen – også rettsaktene – har samme gyldighet som språkversjonene på EU-landenes språk og islandsk. De norske språkversjonene av f.eks. direktiver og forordninger som er vedtatt av EØS-komiteen, er dermed formelt sett mer enn oversettelser. Det kan likevel være nyttig å studere andre språkversjoner i tillegg til den norske teksten. Fortsatt er det slik at tekstutkast gjerne utarbeides på fransk og deretter oversettes til de andre språkene. EF-domstolens rettspraksis viser at den ved tolkningstvill tar utgangspunkt i en sammenligning av de forskjellige språkversjonene, uten å tillegge den antatt reelle «originalversjonen» noen særskilt vekt, jf. den prinsipielle uttalelsen i sak 283/81, Cilfit (Domssaml. 1982 s. 3415 (premiss 18 på s. 3430)).

EF-domstolen har også understreket at EU-retten har sitt eget begrepsapparat som kan skille seg fra begrepsapparatet i nasjonal rett. Ord og uttrykk har derfor ikke nødvendigvis samme betydning i EØS-retten som i nasjonal rett, jf. den nevnte Cilfit-saken (premiss 19 på s. 3430).

12.5 Forholdet til EØS-avtalens hoveddel ved gjennomføring av rettsakter i norsk rett

EØS-avtalens hoveddel inneholder bl.a. de samme generelle prinsipper om fri bevegelse for varer, personer, tjenester og kapital («de fire friheter») som EF-traktaten, og de samme reglene om konkurranse og statsstøtte. EF-domstolens praksis er av vesentlig betydning for forståelsen av disse prinsippene og reglene. Ifølge artikkel 6 i avtalens hoveddel skal EØS-regler som i sitt innhold tilsvarer EU-regler, tolkes i samsvar med relevant rettspraksis fra EF-domstolen fra før undertegningen av avtalen (2. mai 1992). Artikkel 3 nr. 2 i avtalen mellom EFTA-statene om opprettelse av et overvåkningsorgan og en domstol (ODA-avtalen) gjør det klart at det skal tas «tilbørlig hensyn»

også til nyere rettspraksis fra EF-domstolen.

Ved gjennomføring av rettsakter i norsk rett må man merke seg at rettsaktene ikke kan innskrenke den rett til å utøve «de fire friheter» som følger direkte av de generelle prinsippene i EF-traktaten og EØS-avtalen. Rettsaktene kan bare utvide eller presisere den frihet som følger av disse prinsippene, med mindre EØS-avtalen selv gir hjemmel for innskrenkninger under henvisning til allmenne hensyn mv.

Heller ikke kan rettsaktene inneholde regler som står i strid med konkurranse- og statsstøtteregele i EF-traktaten og EØS-avtalen. Innen EU følger dette av at EF-traktaten står over rettsaktene i trinnhøyde, slik grunnlov står over lov hos oss. Selv om den rettslige oppbyggingen er noe annerledes, må et tilsvarende prinsipp anses å gjelde hos oss. Rettsakten må derfor tolkes i lys av de grunnleggende prinsippene i EØS-avtalen. Og selv om en rettsakt skulle la et visst spørsmål være uregulert, eller uttrykkelig bestemme at EØS-statene i visse tilfeller står fritt til å innføre andre regler enn det som følger av rettsakten selv (f.eks. ved såkalt «minimumsharmonisering»), må statene utøve denne friheten innen rammen av de generelle prinsipper i avtalen, så lenge man fortsatt er innenfor disse prinsippenes saklige virkeområde.

Erfaringen fra EU-landene viser at det er lett å overse dette forholdet ved nasjonal gjennomføring av rettsakter.

12.6 Gjennomføring av direktiver

Ifølge EØS-avtalen artikkel 7 bokstav b er direktiver bindende for avtalepartene, som skal gjøre dem til del av den interne rettsorden. Avtalepartene bestemmer formen og midlene for gjennomføringen. EF-domstolen har i sak C-361/88 *Kommisjonen mot Forbundsrepublikken Tyskland* (Domssaml.

1991-I s. 2567 (premiss 15 på s. 2600)) og i flere andre dommer uttalt følgende om den tilsvarende bestemmelsen i EF-traktaten artikkel 189:

«[E]fter Domstolens praksis [...] forudsætter gennemførelsen i national ret af et direktiv ikke nødvendigvis, at direktivets bestemmelser gengives ordret på en bestemt måde i udtrykkelige specialbestemmelser, men at der alt efter direktivets indhold er tilstrækkeligt, at der foreligger et generelt, retligt grundlag, der sikrer at direktivet efterleveres fuldt ud og med fornøden klarhed og bestemthed, således at de af direktivet omfattede personer i det omfang, det ved direktivet tilsigtes at skabe rettigheder for den enkelte, sættes i stand til at få fuldt kendskab til deres rettigheder og i givet fald til at håndhæve disse rettigheder ved en national domstol.»

Gjennomføring av direktiver skal tilfredsstillende to sentrale hensyn: For det første skal gjennomføringen ivareta publikums rettssikkerhet – gjennomføringen skal sikre at publikum kan få de rettigheter som direktivet gir dem, håndhevet ved nasjonale domstoler. For det andre skal publikums informasjonsbehov oppfylles. Direktivet skal gjennomføres i nasjonal rett på en slik måte at nasjonal rett setter publikum i stand til å skaffe seg «fuldt kendskap» til de rettigheter direktivet gir dem.

Det følger av dette at det ikke er nok at forvaltningen selv etterlever direktivet under utøvingen av fritt skjønn. Dette vil ikke gi publikum den nødvendige informasjon om de rettigheter som direktivet innebærer. Dessuten vil man ikke oppnå den nødvendige rettssikkerhet, ettersom utgangspunktet i norsk rett er at domstolene ikke kan etterprøve forvaltningens frie skjønn. For å sette domstolene i stand til å håndheve direktivets bestemmelser må direktivet derfor gjennomføres ved lov eller forskrift. Når det gjelder valget mellom lov- eller forskriftsform ved gjennomføringen av direktiver (eller andre rettsakter), står man deri-

mot fritt. Blant annet kan ett og samme direktiv gjennomføres dels ved lov og dels ved forskrift. Det vises her til de alminnelige retningslinjene i punkt 2.2.3.

Ved gjennomføringen er man heller ikke bundet av den redaksjonelle oppbyggingen av direktivet. Dette innebærer at direktivets bestemmelser f.eks. kan innpasses i et eksisterende regelverk for å gi en bedre regelstruktur enn man vil få med en selvstendig lov eller forskrift som bare gjengir direktivet.

En lovgivningsteknikk som er vanlig her til lands, er at lovtekten gis en kortfattet og generell utforming mens man lar de nærmere detaljene fremgå av forarbeidene («lovgivning i forarbeidene»), jf. punkt 2.3. Praksis fra EF-domstolen viser at presiserende uttalelser i forarbeidene kan være utilstrekkelig til å oppfylle kravene til en klar og presis gjennomføring av et direktiv, jf. sak 143/83 Kommisjonen mot Danmark (Domssaml 1985 s. 427). Ved gjennomføringen av direktiver må det derfor utvises varsomhet med å anvende denne lovgivningsteknikken.

Direktivbestemmelser som bare regulerer forholdet mellom EØS-statenes myndigheter på det internasjonale plan, eller mellom statenes myndigheter og de internasjonale organer for EØS-samarbeidet, er det ikke påkrevd å gjennomføre i lov eller forskrift. Norges folkerettslige forpliktelser gjelder fullt ut uavhengig av nasjonal gjennomføringslovgivning.

Det er heller ikke nødvendig med noen særskilt gjennomføringsakt dersom nasjonal rett allerede er i samsvar med direktivet. Kravet til en klar og fullstendig gjennomføring innebærer imidlertid at det ikke uten videre er tilstrekkelig at norsk lovgivning regulerer spørsmålene på en måte som mer generelt er i tråd med direktivet.

En detaljert direktivbestemmelse kan heller ikke anses som tilstrekkelig gjennomført gjennom en generelt utformet «generalklausul» (bestemmelse som henviser til et skjønn ved å bruke uttrykk som «rimelig» e.l.), med mindre generalklausulen fullt ut vil gi samme resultat som direktivbestemmelsen. I så fall spiller det ingen rolle om generalklausulen også vil omfatte tilfeller som faller utenfor rammene av direktivet.

Direktivbestemmelser om hva offentlige myndigheter ikke skal ha rett til å gjøre overfor private, vil være tilstrekkelig gjennomført ved fravær av lovgivning. Legalitetsprinsippet innebærer at manglende lovgivning er det samme som manglende hjemmel til å gripe inn. Men det kan her være nødvendig å innskrenke eksisterende hjemler for enkeltvedtak eller andre typer inngrep i enkelttilfeller som er for vide i forhold til direktivet. Forskriftshjemler som er så generelt utformet at de også hjemler forskriftsbestemmelser i strid med et aktuelt direktiv, f.eks. ved å hjemle forskrifter «om» et eller annet saksforhold, kan bli stående. Forskriftshjemler som etter sin ordlyd direkte hjemler en type regelverk som det aktuelle direktiv forbyr, bør imidlertid oppheves. Man bør heller ikke beholde hjemler for å gjøre unntak i enkelttilfeller fra generelle krav dersom vedkommende direktiv ikke åpner for å gjøre slike unntak.

EF-domstolen har godtatt at nasjonal rettspraksis i overensstemmelse med et direktiv kan gjøre det unødvendig med særskilt gjennomføringslovgivning. De samme krav til fullstendighet og klarhet gjelder imidlertid i utgangspunktet for rettspraksis som for uttrykkelig gjennomføringslovgivning. Det vil nok derfor være sjelden at rettspraksis alene vil være tilstrekkelig.

I hvilken grad man kan avvike fra direktivets ordlyd ved gjennomføringen i norsk rett, vil avhenge av måten direktivets be-

stemmelser er utformet på. I mange tilfeller er direktivet så klart og presist utformet at det på bakgrunn av kravet om en fullstendig og utvetydig gjennomføring vil være vanskelig å avvike særlig fra direktivets ordlyd. Enkelte direktiver begrenser seg imidlertid til å gi en mer generell beskrivelse av reglene som forutsettes gjennomført i nasjonal rett, eller inneholder uttrykkelige klausuler om at statene kan fravike direktivets bestemmelser på den ene eller annen måte. Så lenge man holder seg innenfor rammene av direktivet, vil man i slike tilfeller kunne stå nokså fritt ved utformingen av gjennomføringsbestemmelsene.

Det følger av dette at det ved gjennomføring av direktiver ofte vil være nødvendig å utforme lov- eller forskriftsbestemmelser med større detaljrikdom enn det som ellers er vanlig i norsk rett. Men også i tilfellene der direktivet har en presis og utvetydig form, vil det som oftest være mulig å få til en fullgod gjennomføring, selv om man i noen grad «slanker» direktivbestemmelsene til mindre ordrike norske gjennomføringsbestemmelser.

Den forklarende innledningen som finnes i alle direktiver før artikkel 1 («fortale», «preamble»), skal ikke gjenskapes i gjennomføringsbestemmelsene. Men fortalen vil ofte inneholde fortolkende uttalelser som kan ha betydning for hvordan gjennomføringsbestemmelsene bør utformes. Det kan derfor være aktuelt å gjengi synspunkter fra fortalen i forarbeidene til gjennomføringsloven.

Et særskilt problem som kan melde seg i forhold til tradisjonell norsk lovteknikk, er bruken av vedlegg i enkelte direktiver. Disse vedleggene kan dels inneholde tabeller og figurer, dels eksemplifiserende lister og forskjellige typer utfyllende merknader og retningslinjer, men også tradisjonelle rettsregler. Norske lover og forskrifter inneholder tradisjonelt ikke «vedlegg». I ut-

gangspunktet bør man derfor unngå vedlegg til gjennomføringsbestemmelsene.

Av og til må det imidlertid aksepteres at forskrifter utstyres med «vedlegg» som er mer eller mindre identiske med direktivets vedlegg, se punkt 14.6.4. Vedleggene blir i så fall en del av forskriften i rettslig forstand. Der selve direktivet gjennomføres ved lov, er en slik fremgangsmåte utelukket. Dersom det ikke er mulig eller hensiktsmessig å innarbeide vedlegget i selve gjennomføringsloven, må man i stedet gjennomføre vedlegget som en egen forskrift, eller som et vedlegg til eventuelle forskrifter til gjennomføringsloven.

Ettersom en fullgod gjennomføring av direktiver i norsk rett gjennom omskriving eller nyskriving av lov eller forskrift (gjerne kalt «transformasjon») kan være en nokså stor og vanskelig oppgave, melder spørsmålet seg om man i stedet kan gjennomføre direktivet ved inkorporasjon. Inkorporasjon vil si at lov- eller forskriftsteksten innskrenker seg til å vise til direktivet og fastsette at dette skal gjelde som lov eller forskrift, se punkt 11.3.

Gjennomføring av direktiver ved inkorporasjon bør vanligvis unngås, først og fremst fordi dette gir publikum vesentlig dårligere og mindre oversiktlig informasjon om gjeldende rett. Dessuten retter direktiver seg mot den enkelte nasjonalstat som sådan og ikke mot borgerne. Direktiver vil derfor normalt ikke ha en slik ytre form at de er egnet for direkte anvendelse på rettsforhold mellom internrettslige rettssubjekter. Videre forekommer det ofte at direktiver materielt sett gir statene valgfrihet ved gjennomføringen, f.eks. ved å gi dem et valg mellom løsning x og y, eller ved å statuere minimumsvilkår, slik at statene står fritt til å stille strengere vilkår. Ved gjennomføringen av direktivet vil det være nødvendig å klargjøre hvilke løsninger som skal gjelde som nasjonal rett. En slik avklaring

kan mest hensiktsmessig foretas gjennom transformasjon av direktivet.

Gjennomføring av direktiver ved inkorporasjon bør på denne bakgrunn bare foretas i unntakstilfeller. For det første må direktivet ha en så klar og ubetinget utforming at det egner seg for direkte internrettslig anvendelse. For det andre bør inkorporasjonsmetoden bare benyttes dersom informasjonshensynet ikke gjør seg gjeldende i særlig grad, eller dersom reglene vil få liten praktisk betydning i Norge, f.eks. fordi direktivet:

- regulerer virksomhet som i praksis ikke forekommer i Norge
- regulerer virksomhet som bare drives av noen få aktører som uansett må forventes å være kjent med reglene
- stiller krav til utøvingen av en type virksomhet som i Norge drives etter konsesjon, og kravene allerede er inntatt i de aktuelle bedriftenes konsesjonsvilkår

12.7 Gjennomføring av forordninger

Innen EU er forordninger umiddelbart anvendelige. De gjelder som overnasjonale lover i det enkelte medlemsland umiddelbart i kraft av å være vedtatt av det kompetente EU-organ. Nasjonal gjennomføring er verken påkrevd eller tillatt, ut over vedtakelse av nødvendige sanksjonsregler og opprydding i motstridende nasjonalt regelverk.

Ettersom EØS-avtalen ikke innebærer overføring av lovgivningsmyndighet eller noen endring av forholdet mellom folkerett og nasjonal rett, er forordninger som gjøres til en del av EØS-avtalen, ikke umiddelbart anvendelige i Norge. I stedet skal de etter EØS-avtalens artikkel 7 bokstav a «som sådan» gjøres til en del av den interne rettsordenen.

Dette er forstått slik at forordningene skal gjennomføres i nasjonal rett ord for ord. Gjennomføring av forordninger bør

derfor skje ved inkorporasjon. Dette innebærer at den lov- eller forskriftsteksten som vedtas, fastsetter at vedkommende forordning - i EØS-tilpasset form - skal gjelde som lov eller forskrift, uten at selve teksten der EØS-tilpasningene er innarbeidet, formelt vedtas som lov eller forskrift.

Selv om utgangspunktet er at forordninger ikke bør gjennomføres ved transformasjon, er likevel denne måten benyttet i stor utstrekning innenfor konkurranseretten. Dette er et område der EØS-tilpasning i større grad enn på andre områder kan skje i henhold til detaljerte anvisninger som gjør det utvilsomt hva som i det enkelte tilfellet er en korrekt tilpasning.

12.8 Utforming av inkorporasjonsbestemmelser

I dette avsnittet gis det eksempler på og nærmere retningslinjer for utformingen av bestemmelser som inkorporerer forordninger i norsk rett. Tilsvarende formuleringer brukes i unntakstilfellene der et direktiv gjennomføres ved inkorporasjon, jf. punkt 12.6.

Bestemmelser som inkorporerer en forordning, bør utformes slik:

«EØS-avtalen vedlegg ... nr. ... (forordning (EF) nr. ./..) om [forordningens tittel i EØS-tilpasset form] gjelder som lov [evt. forskrift] med de tilpasninger som følger av vedlegg ..., protokoll 1 til avtalen og avtalen for øvrig.»

Man bør legge merke til følgende i denne mønsterformuleringen:

For det første kan det ikke anses nødvendig å angi hvilke(t) EU-organ(er) som har vedtatt forordningen. De forskjellige typene rettsakter nummereres fortløpende, uavhengig av hvilke ved-

taksprosedyrer som er fulgt innenfor EU.

For det annet bør referansen til forordningen utformes i samsvar med praksis i EU, dvs. at det etter ordet «forordning» tas inn et referansenummer, som først – i parentes – gjengir forkortelsen for det EU-fellesskap som forordningen gjelder for (som regel «EØF» eller «EF»), og dernest et nummer atskilt med en skråstrek fra de to siste sifrene i årstallet for vedtakelsen.

Referansen til direktiver inneholder først årstall, deretter løpenummer og til sist forkortelsen på vedkommende EU-fellesskap uten parentes, f.eks. slik: «direktiv [år]/[nr.]/EF».

Ved gjennomføring av forordninger eller andre rettsakter som er vedtatt i EU 1. januar 1999 eller senere, skal alle de fire sifrene i årstallet for vedtakelsen tas inn i referansen.

For det tredje bør referansen til forordningen settes i en parentes som avsluttes etter referansenummeret. Dette gjør det mulig å «EØS-tilpasse» forordningstittelen, typisk der denne taler om «Fellesskapet» eller «medlemsstatene», ettersom teksten da formelt sett ikke blir en gjengivelse av forordningens tittel, men en beskrivelse av det vedkommende vedlegg og nr. i EØS-avtalen handler om (jf. ordet «om»). Eksempelvis er det offisielle navn på den forordning som er gjort til lov ved lov 27. november 1992 nr. 112, «rådsforordning (EØF) nr. 1612/68 av 15. oktober 1968 om fri bevegelighet for arbeidstakere innen Fellesskapet». I loven er dette endret til «... innenfor EØS».

For det fjerde må inkorporasjonsformuleringen gi uttrykk for at det er forordningen i EØS-tilpasset form som inkorporeres.

Dersom vedkommende vedlegg inneholder særskilte tilpasninger av den aktuelle rettsakt eller en sektorvis tilpasning, jf. punkt 12.3 ovenfor, er begge deler dekket ved en henvisning til vedkommende vedlegg. Videre må man alltid vise til protokoll 1,

som inneholder gjennomgående tilpasning av alle rettsakter i avtalen. Dessuten må man ta hensyn til at visse tilpasningsbehov kan være oversett ved utformingen av de skrevne anvisninger på den EØS-tilpasning som må gjøres. Disse må i stedet utledes av hele EØS-avtalens system og funksjon. Henvisningen til «EØS-avtalen for øvrig» gir grunnlag for slik tilpasning.

Ofte vil den forordning som skal inkorporeres, gjøre endringer i en forordning som allerede er gjennomført i norsk rett.

Forordningen må da gjennomføres ved en endring av den tidligere vedtatte gjennomføringsloven eller -forskriften. I endringsbestemmelsen må man ta inn både den opprinnelige forordningen og endringsforordningen. Den nye inkorporasjonsbestemmelsen kan utformes slik:

«EØS-avtalen vedlegg ... nr. ... (forordning (EF) nr. ../.. som endret ved forordning (EF) nr. ../..) om [grunnrettsaktens tittel i EØS-tilpasset form] gjelder som lov [ev. forskrift] med de tilpasninger som følger av vedlegg ..., protokoll 1 til avtalen og avtalen for øvrig.»

Forordninger inneholder aldri egne sanksjonsbestemmelser. I den grad de regulerer privates plikter overfor andre private, eller overfor det offentlige, forutsettes det at den enkelte stat innfører samme type sanksjonsbestemmelser som ved overtredelse av tilsvarende nasjonale regler: typisk straff, tap av bevilging eller erstatningsansvar – eller en kombinasjon. Dersom forordningen inkorporeres som forskrift i medhold av en eksisterende hjemmelslov, vil loven som regel på forhånd inneholde passende sanksjonsbestemmelser. I andre tilfeller kan det være nødvendig å gi særskilte bestemmelser om sanksjon.

Dersom en forordning inkorporeres i formell lov, må forordningen tas inn som et vedlegg til vedkommende odelstingsproposisjon, bak selve lovforslaget. Av hensyn til Stortinget og for

at forarbeidene skal gi best mulig veiledning for brukerne, bør sentrale forordninger tas inn i EØS-tilpasset form. Et eksempel er forarbeidene til lov 27. november 1992 nr. 112, jf. Ot. prp. nr. 72 (1991-92). Når det gjelder momentene i vurderingen av om det bør foretas en EØS-tilpasning, vises det til punkt 12.10.

12.9 Forholdet til Stortinget

Vedtak i EØS-komiteen om å innlemme nytt EU-regelverk i EØS-avtalen behandles etter Grunnlovens regler om traktatsaker. Dette innebærer at når nye EØS-forpliktelser krever lovendring, annet stortingsvedtak, eller for øvrig må regnes å være «af særlig Vigtighed», jf. Grunnloven § 26 annet ledd, må Stortinget i plenum samtykke før Norge kan bli folkerettslig bundet. I slike tilfeller må det fremsettes en stortingsproposisjon (ev. en odelstingsproposisjon, se nedenfor) om innhenting av Stortingets samtykke.

Stortingets formelle behandling etter Grunnloven § 26 annet ledd må holdes atskilt fra drøftelsene i Stortingets konsultasjonsorgan for EØS-saker («EØS-utvalget»), jf. Stortingets forretningsorden § 13 a og rundskrivet 30. mai 1997 fra Statsministerens kontor punkt 4. Konsultasjonsorganet blir rutinemessig orientert om alle saker som skal opp i EØS-komiteen, uten hensyn til viktighet i konstitusjonell forstand, og treffer ikke vedtak i konstitusjonell forstand.

Når man vurderer om saken er «af særlig Vigtighed» i forhold til Grunnloven § 26 annet ledd, må det tas hensyn til at det er en mer alvorlig sak å binde seg internasjonalt til et regelverk av et visst innhold, enn selv fritt å vedta tilsvarende regelverk uten å binde opp muligheten til senere å endre reglene. Plikten til å vurdere om saken må forelegges Stortinget etter Grunnloven § 26 annet ledd, gjelder selv om nytt EØS-regelverk kan gjennomføres i norsk rett av forvaltningen selv ved bruk av eksiste-

rende forskriftshjemler, eller kanskje må regnes som tilstrekkelig gjennomført i allerede eksisterende lov eller forskrift.

Etter EØS-avtalen artikkel 103 gjelder i utgangspunkt en frist på 6 måneder fra EØS-komiteens betingede vedtak om å innlemme vedkommende EU-rettsakt i EØS-avtalen, til å melde tilbake om utfallet av Stortingets behandling. Denne fristen må holdes atskilt fra fristen for å gjennomføre den nye EØS-rettsakten i norsk rett. Gjennomføringsfristen kan ofte være lengre enn 6 måneder.

Formelt er det ikke utelukket å fremsette forslag både om Stortingets samtykke og om de nødvendige lovendringer i samme proposisjon, som i så fall må være en odelstingsproposisjon. Det vises til punkt 11.5.2 om dette. Det vanlige vil likevel være at behandlingen deles opp i en stortingsproposisjon om samtykke til at Norge bindes av rettsakten, og en odelstingsproposisjon om de nødvendige lovendringer.

I rundskrivet fra Statsministerens kontor om EØS-saker, se punkt 1.3.7 foran, er det gitt nærmere retningslinjer for fremgangsmåten ved innhenting av Stortingets samtykke.

12.10 Kunngjøring i Norsk Lovtidend

For spørsmålet om kunngjøring i Norsk Lovtidend har det betydning om regelverket er gjennomført ved transformasjon eller ved inkorporasjon.

Ved transformasjon innarbeides det materielle innholdet i EU-rettsakten i selve gjennomføringsloven eller -forskriften. Kunngjøring av gjennomføringsbestemmelsene innebærer dermed samtidig en kunngjøring av de materielle reglene som nå er blitt en del av norsk rett.

Ved inkorporasjon innskrenker loven eller forskriften seg til å vise til rettsakten som skal gjelde som norsk rett. Ettersom inkorporasjon ikke innebærer at selve teksten i EØS-regelverket formelt vedtas som norsk lov eller forskrift, kan man neppe utlede noen plikt til å kunnngjøre rettsakten av de alminnelige bestemmelsene om kunnngjøring i lov om Norsk Lovtidend § 1 første ledd bokstav b (lover) og forvaltningsloven § 38 første ledd bokstav c (forskrifter), jf. punkt 13.2 og 14.8. Formelt sett må det derfor anses tilstrekkelig å kunnngjøre lov- eller forskriftsbestemmelsene som gjennomfører regelverket. Normalt vil informasjonshensyn tilsi at rettsakten likevel kunnngjøres, med mindre den er av utpreget teknisk eller faglig karakter, eller kunnngjøring av andre grunner ikke er hensiktsmessig, sml. forvaltningsloven § 38 annet ledd. Dersom man unnlater kunnngjøring av rettsakten, bør man i tråd med prinsippet i forvaltningsloven § 38 annet ledd opplyse i kunnngjøringen av gjennomføringsbestemmelsen hvor regelverket kan fås eller finnes.

Viktige rettsakter bør EØS-tilpasses ved kunnngjøringen i Norsk Lovtidend. Dersom rettsakten gjennomføres ved lov, bør en EØS-tilpasset versjon av rettsakten tas inn også i odelstingsproposisjonen, se punkt 12.8.

Momenter i vurderingen av om det skal foretas en EØS-tilpasning, er bl.a. det materielle innholdet i regelverket, den praktiske betydningen reglene vil få, og hvem regelverket retter seg mot. Det må også legges vekt på i hvilken grad forordningen i EØS-tilpasset form avviker fra den opprinnelige forordningen. I grensetilfeller må man videre kunne ta i betraktning arbeidsbyrden forbundet med å foreta EØS-tilpasningen.

Ettersom det her ikke er tale om en formelt vedtatt lov- eller forskriftstekst, slik at kunnngjøringen uansett bare vil være vedkommende departements eller direktorats orientering til

publikum om hvilke regler som nå må anses å gjelde som norsk rett, kan man ta seg noe større friheter ved EØS-tilpasningen enn dersom dette hadde vært selve lov- eller forskriftsteksten. Typisk kan man ved institusjonelle bestemmelser som bare vil gjelde internt i EU, og som på EFTA-siden skal erstattes av EFTA-prosedyrer, markere dette ved f.eks. å sette den originale teksten i rettsakten i hakeparentes og utstyre den med en forklarende fotnote om at dette vil bli erstattet av egne EFTA-prosedyrer. Et eksempel på hvordan dette kan gjøres, er lov 27. november 1992 nr. 112 om gjennomføring i norsk rett av EØS-avtalens vedlegg V punkt 2 (forordning (EØF) nr. 1612/68) om fri bevegelighet for arbeidstakere mv. innenfor EØS. Merk her at det mellom lovteksten og forordningsteksten er tatt inn en opplysning om at den EØS-tilpassede forordningsteksten bare gir uttrykk for hva som er departementets tolkning av hvordan forordningen må forstås i EØS-tilpasset form. (Den EØS-tilpassede forordningsteksten er tatt inn i lovsamlingen etter inkorporasjonsloven.)

Dersom rettsakten gjør endringer i tidligere inkorporerte rettsakter, vil det være tilstrekkelig å kunngjøre endringsrettsakten.

Når lover eller forskrifter som gjennomfører EØS-regelverk, kunngjøres i Norsk Lovtidend, skal kunngjøringen inneholde en henvisning til avtalen, jf. Justisdepartementets rundskriv. Dette betyr som regel en henvisning til det relevante vedlegg, nummer i vedlegget og rettsaktens referansennummer. EØS-henvisningen tas i praksis inn i Norsk Lovtidend som del av ingressen etter loven eller forskriftens tittel.

Ved lover sørger Lovdata av eget tiltak for innarbeiding av hjemmelsangivelse (passusen «Ot. prp. nr. ..., Innst. O. nr. ..., Besl. O. nr.Odels- og lagtingsvedtak hhv. ... ogFremmet av ...departementet.»), slik at henvisningen ved innsendelsen til

Lovdata kan utformes slik:

«Jf. EØS-avtalen vedlegg ... nr. ... (direktiv ././..) om [rettsaktens tittel i EØS-tilpasset form].»

Når det gjelder forskrifter, må EØS-henvisningen ved innsendelsen til Lovdata tas inn etter hjemmelsangivelsen:

«Fastsatt ved kgl. res. ... med hjemmel i lov ... nr. ... om Fremmet av ... departementet. Jf. EØS-avtalen vedlegg ... nr. ... (direktiv ././..) om [rettsaktens tittel i EØS-tilpasset form].»

Dersom bare enkelte kapitler eller bestemmelser i en lov eller forskrift tjener til gjennomføring av en rettsakt, bør dette fremgå av EØS-henvisningen, f.eks. slik:

«For lovens kapittel II og § .. til § .. jf. EØS-avtalen vedlegg ... nr. ... (direktiv ././..) om [rettsaktens tittel i EØS-tilpasset form].»

EØS-komiteens beslutninger om nye rettsakter er alltid utformet som endringer i avtalens vedlegg. Når en ny «grunnrettsakt» gjøres til del av avtalen, tildeles rettsakten et nytt nummer i vedkommende vedlegg. Dersom rettsakten endrer en eksisterende «grunnrettsakt», føyes en henvisning til den nye rettsakten til vedkommende grunnrettsakts nummer i vedlegget, i form av et (unummerert) strekpunkt. I sistnevnte tilfeller skal man i noten vise til grunnrettsaktens nummer i vedlegget, og i en parentes vise til grunn- og endringsrettsaktens referansenummer, f.eks. slik:

«Jf. EØS-avtalen vedlegg ... nr. ... (direktiv ././..) om endringer i direktiv ././..) om [grunnrettsaktens tittel i EØS-tilpasset form]»

12.11 Melding til EFTAs overvåkningsorgan om gjennomføring

EFTAs overvåkningsorgan skal ha melding om gjennomføring av alle rettsakter som er gjort til del av EØS-avtalen. De relevante lover eller forskrifter skal legges ved. Ved gjennomføring av direktiver kreves i utgangspunktet tilbakemelding artikkel for artikkel i rettsakten. Overvåkningsorganet har utarbeidet et eget oversendelsesskjema for slike tilbakemeldinger.

Fristen for å gi tilbakemelding er i praksis identisk med gjennomføringsfristen for vedkommende rettsakt. Tilbakemelding skal skje gjennom Utenriksdepartementet. Dersom man skulle være forsinket med gjennomføringen, skal overvåkningsorganet ha melding om dette før gjennomføringsfristens utløp.

13 ETTER LOVVEDTAKET

13.1 Sanksjon av lovvedtak

Etter Grunnloven § 77 skal alle lovvedtak sanksjoneres av Kongen. Manglende sanksjon medfører at loven ikke er gyldig. Det departementet som har fremmet proposisjonen, må sørge for at Stortingets lovvedtak blir sanksjonert i statsråd. Er et lovvedtak fattet etter privat lovforslag i Stortinget, vil ansvaret for å sørge for sanksjon ligge på det departementet som saken hører inn under etter den alminnelige ansvarsfordelingen mellom departementene.

Sanksjon av lovvedtak skal skje gjennom en kongelig resolusjon uten ugrunnet opphold etter at Stortinget har vedtatt loven eller lovendringen.

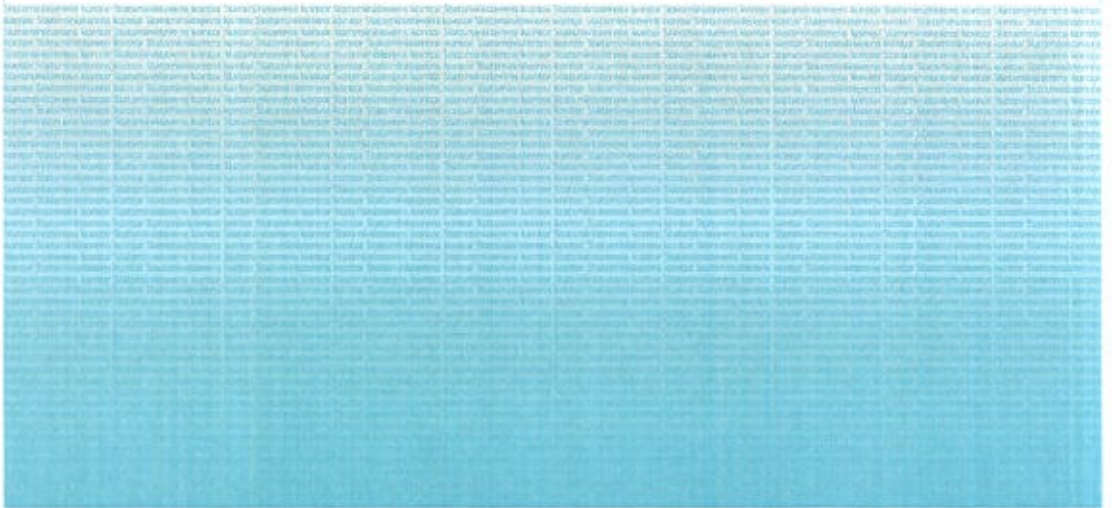
Etter at et lovvedtak er formelt fattet, vanligvis ved at Odelstingets vedtak er bifalt i Lagtinget, blir vedtaket oversendt fra Stortinget til Statsministerens kontor. Statsministerens kontor videresender vedtaket til det ansvarlige departementet. Departementet må likevel sørge for sanksjon selv om man ikke skulle motta det formelle lovvedtaket. Haster saken, kan man foreta sanksjon umiddelbart etter at Stortinget har fattet sitt vedtak.

En absolutt tidsfrist for sanksjon følger av at sanksjoner må være foretatt før utløpet av den stortingsesjonen lovvedtaket er truffet, dvs. vanligvis innen utgangen av september, jf. Grunnloven § 80 annet og tredje ledd. Etter vedtaket i statsråd blir sanksjoner meddelt Stortinget. Stortingets praksis er at dette skjer ved at sanksjonsvedtaket refereres i Odelstinget. Departementene bør bestrebe seg på å fremme sanksjonene på et tidligere tidspunkt enn i slutten av september, slik at de kan refereres for Stortinget i rimelig tid før sesjonens slutt.

Retningslinjer

Utgitt av: Statsministerens kontor
Postboks 8001 Dep, 0030 OSLO
Offentlige institusjoner kan bestille flere
eksemplarer av denne publikasjonen fra:
Statens forvaltningsetate
Informasjonsforvaltning
Postboks 8169 Dep, 0034 Oslo
E-post: publikasjonsbestilling@ft.dep.no
Telefaks: 22 24 27 88
Oppgi publikasjonskode B-0506 B
Trykk: OFA 11/2001 - 3000

Om departementenes arbeid med EØS-saker

STATSMINISTERENS KONTOR

Retningslinjer

Om departementenes arbeid med EØS - saker

FORORD

EØS-avtalen er omfattende i sitt innhold og krever korrekt gjennomføring og grundig oppfølging i Regjering så vel som i departementene og underliggende etater.

Retningslinjene i dette heftet erstatter dem som ble gitt i rundskriv til departementene 30. mai 1997. Retningslinjene er oppdatert, men heftet inneholder ikke vesentlige realitetsendringer i forhold til tidligere rundskriv. Revisjonen er utført av seniorrådgiver Christian Syse.

Bjørn T. Grydeland
departementsråd

31. oktober 2001

INNHALDSFORTEGNELSE

1	Innledning	7
2	Ansvars- og oppgavedeling på politisk og administrativt nivå	7
	2.1 Regjeringen	7
	2.2 Koordineringsutvalget.....	8
	2.3 Spesialutvalg.....	8
3	Beslutningsprosessen	9
	3.1 Rammenotater.....	9
	3.2 Forfatningsrettslige krav knyttet til EØS-komiteebeslutninger – EØS-avtalens artikkel 103	10
	3.2.1 Frister for gjennomføring.....	10
	3.2.2 Grunnloven § 26 annet ledd – Stortingets medvirkning.....	10
	3.2.3 Grunnloven § 28 – Statsrådsbehandling.....	12
	3.3 Høring.....	12
4	Konsultasjoner med Stortinget om EØS-saker	13
	4.1 EØS-utvalget.....	13
	4.2 Skriftlig informasjon til EØS-utvalget.....	13
	4.3 Møtene i EØS-utvalget og øvrig kontakt med Stortinget	14
	4.3.1 Stortingsmelding om arbeidet med EØS-saker.....	14
	4.4 Offentlig informasjon om EØS-arbeidet.....	15
5	Gjennomføring av EØS-komiteens beslutninger i norsk rett	15
	5.1 Frister	15
	5.2 Forberedelser.....	15
	5.2.1 Gjennomføringsfrist.....	16
	5.2.2 Melding om gjennomføring	16
6	Behandling av saker i forhold til EFTA's overvåkingsorgan, EFTA-domstolen og EF-domstolen	16
	6.1 Oppfølging av saker mellom Norge og ESA	16
	6.1.1 Åpningsbrev	16
	6.1.2 Grunngitt uttalelse	17
	6.2 Norske saker for EFTA-domstolen.....	17
	6.3 Oppfølging av andre saker for EFTA-domstolen og EØS-relevante saker for EF-domstolen	17
	6.3.1 Prejudisielle saker	17
	6.3.2 Andre saker	18

Vedlegg I Mal for rammenotater	19
Vedlegg II Viledning for saksbehandlingen i forbindelse med skriftlige innlegg i saker for EF- og EFTA-domstolene.....	21
Vedlegg III Oversikt over nyttige publikasjoner og internettadresser.....	25

OM DEPARTEMENTENES ARBEID MED EØS-SAKER

1 Innledning

EØS-avtalen trådte i kraft 1. januar 1994. Regjeringen har besluttet å justere gjeldende rutiner for departementenes arbeid med EØS-saker. Utfyllende informasjon om EØS-arbeidet i Norge, EFTA og beslutningsprosessen i EU finnes i Statskonsults "Håndbok i EØS-arbeid" (1998 – under revisjon). Oversikt over nyttige publikasjoner og internettadresser er gitt i vedlegg III.

2 Ansvars- og oppgavedeling på politisk og administrativt nivå

Ansvarsdelingen mellom departementene og den enkelte statsråds politiske og konstitusjonelle ansvar innenfor sitt fagområde gjelder fullt ut også i EØS-saker. Statsrådene er ansvarlige for arbeidet med saksforberedelse, utforming av norske posisjoner og gjennomføring av beslutninger fattet i EØS-organene.

Utenriksdepartementet har et særlig ansvar for samordning av norske synspunkter som fremmes i internasjonale fora. Finansdepartementets ansvar som budsjett- og økonomikoordinerende departement gjelder også i EØS-saker. Justisdepartementet har et overordnet ansvar for generelle lovtekniske spørsmål ved gjennomføring av rettsaker.

Koordineringen av Regjeringens politikk vil finne sted på tre plan: På politisk nivå i *Regjeringen*, på høyt administrativt nivå i *koordineringsutvalget for EØS-saker*, og på faglig nivå i *departementene/spesialutvalgene*.

2.1 Regjeringen

Alle viktige saker om norske holdninger til EØS-avtalen skal drøftes i Regjeringen. Sakene fremmes for Regjeringen i form av r-notater. Utforming og behandling av disse er beskrevet i retningslinjene "Om r-konferanser. Forberedelse av saker til regjeringskonferanse", Statsministerens kontor, september 1998.

Regjeringsnotater om saker til behandling i EØS-beslutningssystemet eller gjennomføring av EØS-komiteens beslutninger i norsk rett, eller saker som berører sentrale EU/EØS-relaterte spørsmål, skal på ordinær måte forelegges utenriksministeren og berørte statsråder.

I samsvar med rutiner ved fremleggelse av regjeringsnotater, skal det fremgå av EØS-relaterte notater at de er forelagt utenriksministeren, samt hvilke merknader vedkommende har hatt.

Iht. retningslinjene for forberedelse av saker til regjeringskonferanse og utredningsinstruksen skal alle saker som har vesentlige økonomiske eller administrative konsekvenser, forelegges Finansdepartementet. Dette gjelder dersom saken kan medføre utvidelse av budsjetttrammene, reduksjon av

inntekter, vesentlige omfordelinger innen budsjetttrammene, vesentlige organisatoriske endringer i statsforvaltningen eller større samfunnsøkonomiske konsekvenser. Merknader fra finansministeren skal som vanlig inngå i regjeringsnotatet.

Det minnes om den særlige vekt som bør legges på kontakter i den nordiske kretsen. Bl.a. i erklæring fra de nordiske statsministre i København 29. januar 1995 heter det at samarbeid om EU/EØS-relaterte saker hører naturlig hjemme på møter mellom nordiske regjeringsmedlemmer. Videre heter det at "siktemålet med samarbeidet er å bidra med gjensidig informasjon for å avklare grunnlag for felles nordiske vurderinger. I lys av at alle land vil arbeide med nasjonal gjennomføring av EU/EØS-direktiver og lignende, fremheves betydningen av å videreutvikle det nordiske lovgivningssamarbeidet."

Også senere er et intensivt nordisk samarbeid om EU/EØS-spørsmål fremhevet av de nordiske regjeringsjefene.

2.2 Koordineringsutvalget

Koordineringsutvalget møtes etter den rytme som er nødvendig for løpende oversikt og samordning (i praksis én gang i måneden, fredagen før møtene i EØS-komiteen). UD har ledelses- og sekretariatsansvar for koordineringsutvalget. Hvert departement møter som hovedregel med én representant i utvalget. Departementenes representanter utvelges på høyt embetsnivå.

I vurderingen av EØS-relaterte saker bør utvalget, der det er relevant, også vurdere spørsmål i forhold til WTO-regelverket.

Spørsmål som ikke finner sin avklaring i spesialutvalgene, drøftes i koordineringsutvalget. Uavklarte spørsmål i koordineringsutvalget og andre saker som krever regjeringsbehandling, legges frem for Regjeringen av ansvarlig statsråd.

2.3 Spesialutvalg

Ledelses- og sekretariatsansvar for det enkelte utvalg ligger i det departement som har det forvaltningsmessige hovedansvaret for utvalgets arbeidsområde. Antall utvalg og sammensetning vurderes i lys av saksområdene som er dekket av EØS-samarbeidet. Statsministerens kontor, UD og Finansdepartementet har møterett i samtlige spesialutvalg. De kan ved behov anmode spesialutvalgets leder om å innkalle til møte. I vurderingen av EØS-relaterte saker bør utvalgene, der det er relevant, også vurdere spørsmål i forhold til WTO-regelverket. Spesialutvalgene møtes etter den rytme som er nødvendig for å kunne vurdere og fremme norske posisjoner til EØS-relevante forslag som er under arbeid i, eller er fremsatt av, Kommisjonen. Det fagansvarlige departement skal ved hjelp av spesialutvalgene sikre at alle sider ved en sak blir belyst. Dersom det ikke

oppnås enighet i spesialutvalget om norske synspunkter på forslag til nye rettsakter fra Kommisjonen innen to måneder etter at forslag er fremsatt, fremlegges saken for koordineringsutvalget.

3 Beslutningsprosessen

3.1 Rammenotater

Ansvarlig departement utarbeider i samråd med det relevante spesialutvalg et rammenotat om forslag til rettsakter og andre EU/EØS-relaterte saker av betydning for norske interesser. Siktemålet med rammenotatene er å sikre løpende oppdatering av sakenes innhold og status i beslutningsprosessen, samt norske vurderinger og norsk posisjon.

Notatet skal inneholde faktaopplysninger i saken, herunder rettslige, økonomiske og budsjettmessige konsekvenser. Eventuelle nødvendige lov- og forskriftsendringer må omtales. Notatet bør også, der det er relevant, omtale sakens stilling i forhold til WTO-regelverket. Det bør så langt mulig omtale de nordiske EU-lands syn i saken. Notatet konkluderer med departementets vurdering og tilråding til norsk posisjon.

Under arbeidet med å fastlegge norsk posisjon benyttes ved behov uformelle kontakter med fagansvarlige myndigheter i andre nordiske land, med sikte på å avdekke felles interesser eller uenighet på et tidlig tidspunkt. Også andre lands myndigheter kan kontaktes dersom saken tilsier det.

Dersom det er uenighet mellom departementene i tilrådingen i en sak, skal dette fremgå av rammenotatet (jf. vedlegg I – mal for rammenotater).

Et rammenotat utarbeides straks man får kjennskap til at Kommisjonen forbereder forslag til EØS-relevante rettsakter, dersom man allerede da har tilstrekkelige opplysninger om det påtenkte forslaget innhold. Slike forslag drøftes ofte i Kommisjonens "grønbøker" og "hvitbøker", jf. pkt. 3.3.

Dersom man ikke tidligere har fått kjennskap til forslaget, utarbeides rammenotat straks forslag er fremmet av Kommisjonen. Fagmyndighetene følger opp forslagene også når de er til behandling i Rådet, gjennom bruk av kontakter i EU-lands fagmyndigheter og kontakt med landenes representasjoner og Rådssekretariatet via fagrådene ved EU-delegasjonen i Brussel.

Det kan utarbeides et felles rammenotat for flere forslag til rettsakter på samme emneområde dersom de har nær sammenheng med hverandre, og dette ikke medfører vesentlige forsinkelser i utarbeidelsen av rammenotat for ett eller flere av forslagene.

Spesialutvalgets leder skal sørge for at rammenotatene legges inn i EU/EØS-databasen for dokumenter utarbeidet av spesialutvalgene. Overordnet ansvar for utarbeidelse av relevante rammenotater ligger hos spesialutvalgets leder.

Rammenotatene oppdateres på sentrale stadier i beslutningsprosessen med tilleggsmateriale av betydning. Kommentarer til rammenotatene fra medlemmene av spesialutvalgene legges også inn i databasen.

Fristen for merknader til utkast til rammenotater skal minimum være fem arbeidsdager fra mottaksdato, hvis ikke kortere frist er avtalt med de berørte departementene.

Rammenotater er i utgangspunktet offentlige, men kan unntas offentlighet iht. offentlighetslovens bestemmelser.

3.2 Forfatningsrettslige krav knyttet til EØS-komiteebeslutninger – EØS-avtalens artikkel 103

3.2.1 Frister for gjennomføring

En beslutning i EØS-komiteen trer i kraft den dag komiteen selv fastsetter.

En EFTA/EØS-stat kan ta forbehold om at beslutningen først blir bindende når forfatningsrettslige krav er oppfylt. Dette er for Norges vedkommende tilfellet når Stortingets samtykke er nødvendig og dette ikke er innhentet på forhånd.

Iht. EØS-avtalens artikkel 103 skal meddelelse om at forfatningsrettslige krav er oppfylt i utgangspunktet gis EØS-komiteen innen seks måneder etter at beslutningen er tatt. Norske meddelelser fremsendes av UD. I slike tilfeller trer beslutningen i kraft første dag i annen måned etter siste meddelelse.

Gjennomføringsfristen for rettsakten som beslutningen gjelder, kan være forskjellig fra beslutningens ikrafttredelsesdato. Dette fremgår av beslutningsteksten eller av rettsaktens bestemmelse om gjennomføringsfrist.

3.2.2 Grunnloven § 26 annet ledd – Stortingets medvirkning

Når en beslutning i EØS-komiteen om innlemmelse i EØS-avtalen krever Stortingets samtykke, innhentes dette gjennom en stortingsproposisjon.

Dersom gjennomføringen av beslutningen i Norge krever lov- eller annet stortingsvedtak (vanligvis budsjettvedtak), må det i tillegg legges frem hhv. odelstingsproposisjon eller stortingsproposisjon med tilråding om slikt vedtak. Både stortingsproposisjon - om innhenting av samtykke - og proposisjon med forslag til nødvendig gjennomføringsvedtak må fremmes tidnok til at de kan behandles i Stortinget innen seks månedersfristen.

De to proposisjonene – om hhv. samtykke og lov- eller annet stortingsvedtak – kan fremlegges på forskjellig tidspunkt. Som hovedregel skal begge fremlegges etter at EØS-komiteens beslutning er tatt. Proposisjon om samtykke må i så fall fremlegges først. Dersom det er hensiktsmessig og mulig innen seks månedersfristen, kan det presenteres en samlet odelstingsproposisjon som både omfatter innhenting av Stortingets samtykke og de nødvendige forslag til lovendringer.

Dersom beslutningen gjelder EFTA/EØS-statenes deltakelse i EU-programmer, må stortingsproposisjonen fremmes senest samtidig med at beslutningen tas. Stortingsproposisjonen kan unntaksvis fremmes før beslutning i EØS-komiteen i tilfeller hvor det er nødvendig ut fra hensynet til raskest mulig deltakelse i programsamarbeidet. Deltakelse vil ikke være mulig før beslutningen er trådt i kraft. Det er derfor nødvendig å sørge for ikrafttredelse av slike beslutninger snarest mulig.

Følgende ansvars- og oppgavefordeling må følges i forbindelse med beslutninger som krever Stortingets samtykke:

- a. UD fremmer kongelig resolusjon om deltakelse i EØS-komiteens beslutning med forbehold om Stortingets samtykke senest uken før møtet i EØS-komiteen. Bare i rene unntakstilfeller kan kgl. res. gå samme dag som EØS-komiteen møter. Det er viktig å unngå absolutt siste frist. Kgl. res. utarbeides av UD i samråd med fagansvarlig departement straks utkast til beslutning er godkjent av både EFTA- og EU-siden i underkomiteen.

Dersom saken har budsjettmessige konsekvenser eller konsekvenser for andre departementers saksfelt, må utkastet til kgl. res. forelegges Finansdepartementet og andre berørte departementer på vanlig måte.

- b. UD fremmer stortingsproposisjon om samtykke til godkjenning av EØS-komiteens beslutning snarest mulig etter at beslutningen er tatt (om ikke annet blir avtalt med UD). Fagansvarlig departement starter arbeidet med utkast til proposisjon på samme tidspunkt som nevnt i pkt. a. Fremleggelse av proposisjonen er det normalt ikke nødvendig å klarere i regjeringskonferanse gjennom eget r-notat, da dette implisitt er klarert gjennom kgl. res. som nevnt under forrige punkt, eller ved forutgående regjeringsbehandling.
- c. Når Stortinget har gitt sitt samtykke til at beslutningen kan bli bindende for Norge og nødvendig lov- eller budsjettvedtak er fattet (forutsatt at gjennomføringsfristen for beslutningen, jf. nedenfor, ikke utløper senere), må det ved kgl. res. besluttes at Norge skal meddele EØS-komiteen at de forfatningsrettslige kravene er oppfylt i Norge. Kgl. res. fremmes av UD. Grunnloven § 26 annet ledd krever etter ordlyden ikke at både samtykke og nødvendig lovvedtak skal foreligge før ratifikasjon (i EØS-sammenheng omtalt som meddelelse) foretas. Det bør likevel som hovedregel være tilfellet. Slik unngår man folkerettsbrudd ved evt. forsinket gjennomføring. I enkelte tilfeller foreligger det særlige hensyn som gjør det nødvendig å fravike hovedregelen. Når gjennomføringsfristen for en EØS-komitébeslutning som krever samtykke utløper en tid etter seksmånedersfristen for meddelelse, kan det i praksis være vanskelig å fremme forslag til gjennomføringsregler samtidig med innhenting av

samtykke. Da må det kunne meddeles at de forfatningsrettslige krav er oppfylt når samtykke er gitt, selv om nødvendig lovvedtak ikke foreligger.

- d. Fagansvarlig departement fremlegger odelstingsproposisjon om lovvedtak til gjennomføring av beslutningen. Dersom det er hensiktsmessig, kan fagansvarlig departement fremlegge en samlet odelstingsproposisjon som både omfatter innhenting av Stortingets samtykke som nevnt i pkt. b ovenfor, og de nødvendige forslag til lovendringer. Dersom de nødvendige budsjettvedtak av tidsmessige grunner ikke kan innarbeides i den årlige budsjettproposisjonen, fremmes egen stortingsproposisjon om budsjettvedtak. Dette kan skje etter UD's fremleggelse av proposisjon om samtykke. Men det må skje på et tidspunkt som gjør det mulig å gjennomføre de aktuelle forpliktelsene innen den fristen som følger av beslutningen, jf. pkt. 5.1. Odelstingsproposisjon og proposisjon om budsjettvedtak forberedes samtidig med proposisjonen om samtykke. Innholdet er i stor grad identisk med innholdet i denne.

Når det er nødvendig med budsjettvedtak, forelegges utkast til stortingsproposisjon Finansdepartementet på vanlig måte.

Det enkelte departement skal for øvrig, så langt mulig, påse at forslag om endringer i statsbudsjettets utgifts- eller inntektsside fremmes i forbindelse med den ordinære budsjettprosessen.

3.2.3 Grunnloven § 28 – Statsrådsbehandling

Selv om beslutningen i EØS-komiteen ikke krever Stortingets samtykke, må beslutningen likevel forelegges Kongen i statsråd dersom den må anses å være en sak av viktighet eller gjennomføringen av den i Norge krever kgl. res. Dette gjelder i hovedsak gjennomføring som krever forskrift (eller endringsforskrift) som må gis ved kgl. res.

UD fremmer kgl. res. om at Norge kan delta i beslutningen senest uken før møtet i EØS-komiteen. Bare i rene unntakstilfeller kan kgl. res. gå samme dag som EØS-komiteen møter. Det er viktig å unngå siste frist. Kgl. res. utarbeides av UD i samråd med fagansvarlig departement straks utkast til beslutning er godkjent av både EFTA- og EU-siden i underkomiteen. Etter en slik beslutning i statsråd finnes det ingen ytterligere forfatningsrettslige krav som må oppfylles, og Norge kan da delta i EØS-komiteens beslutning uten forbehold.

3.3 Høring

Int. utredningsinstruksen fastsatt ved kgl. res. 18. februar 2000, pkt. 5.3, bør forslag fra Kommisjonen til EØS-relevant regelverk sendes på høring når det er hensiktsmessig. "Grønnbøker" og "hvitbøker", som Kommisjonen benytter for å redegjøre for og innhente synspunkter på mulige lovgivningstiltak på viktige områder, skal som hovedregel sendes på høring. Dersom man har tilstrekkelig kunnskap om utkast til forslag som berører sentrale norske interesser, og

myndighetene er i dialog med Kommisjonen om utkastet, bør berørte i Norge gis anledning til å komme med synspunkter. Dette kan skje ved høring eller gjennom referansegrupper.

Spesialutvalgene kan oppnevne referansegrupper med representanter for berørte interessegrupper. Disse kan innkalles ved behov for uformell innhenting av synspunkter på EØS-relevante forslag fra Kommisjonen tidlig i beslutningsprosessen. Dette endrer ikke fagdepartementets alminnelige ansvar for kontakt med interessenter som berøres av departementenes arbeid, men utfyller denne kontakten i EØS-saker. Innhenting av synspunkter i referansegruppen kan komme i tillegg til eller i stedet for høring som nevnt ovenfor, men kan som hovedregel ikke erstatte alminnelig høring.

4 Konsultasjoner med Stortinget om EØS-saker

4.1 EØS-utvalget

Stortinget har lagt opp til at Regjeringens konsultasjoner med Stortinget om EØS-saker skal foregå med Utenrikskomiteen. Denne tiltres i disse saker av medlemmene av den norske delegasjonen til parlamentarikerkomiteen for EØS. Dette konsultasjonsorganet betegnes Stortingets EØS-utvalg (jf. Stortingets forretningsorden § 13 a). Det kan også besluttes at andre komiteer skal delta på møter i EØS-utvalget.

Det legges til grunn at Stortinget blir informert – fra UD og andre tilgjengelige informasjonskanaler (som De europeiske fellesskaps tidende, EØS-tillegget til dette og Lovdata) – om det løpende EØS-samarbeidet. Slik informasjon – som skal være faktaorientert – omfatter også dagsorden og lister over saker til avklaring i EØS-komiteen.

4.2 Skriftlig informasjon til EØS-utvalget

Stortinget holdes fortløpende informert om EØS-saker gjennom jevnlig oppdaterte oversikter over EØS-relevante forslag til og vedtatte EF-rettsaker. Disse oversendes Stortingets EØS-utvalg to ganger pr. år (mot slutten av Stortingets vår- og høstsesjon). Oversikten sendes medlemmene av koordineringsutvalget for EØS-saker for klarering minst ti dager før oversendelse til Stortinget.

Bidrag til denne oversikten utarbeides i samarbeid mellom fagansvarlige departementer og UD straks forslag til en EØS-relevant rettsakt er fremlagt av Kommisjonen.

Oversikten omfatter forslag til rettsaker, vedtatte rettsaker under klarering i EFTA-arbeidsgrupper og EØS-underkomiteer, og rettsaker klarert i underkomiteene. Omtalen av den enkelte rettsakt skal angi hovedinnholdet, konsekvenser for Norge (herunder evt. behov for lov-, budsjett- eller forskriftsvedtak og angivelse av hvilke lover/forskrifter som berøres) og status i

beslutningsprosessen i hhv. EU og EØS. Norsk holdning, herunder evt. behov for overgangsordning eller spesielle tilpasninger, skal omtales først når den er utarbeidet i samsvar med pkt. 3 ovenfor. Omtalen oppdateres i samarbeid mellom UD og fagansvarlige departementer ved behov på sentrale stadier i beslutningsprosessen i EU og EØS.

I tillegg til denne oversikten videreføres ordningen med månedlig oversendelse til Stortingets EØS-utvalg av en kommentert liste. Denne inneholder omtale av vedtatte rettsakter som er klare for beslutning på førstkommende møte i EØS-komiteen. Omtalen er basert på rammenotater som forutsettes kontinuerlig oppdatert. Listen sendes for endelig kontroll medlemmene av koordineringsutvalget for klarering minst tre dager før oversendelse til Stortinget. Sammen med listen oversendes norsk oversettelse av rettsaktene som omtales. Utkast til dagsorden for kommende møte i EØS-komiteen oversendes også straks den er mottatt.

4.3 Møtene i EØS-utvalget og øvrig kontakt med Stortinget

Regjeringen følger vanlige arbeidsrutiner i forhold til Stortinget i EØS-saker. Konsultasjoner vil i hovedsak omhandle Regjeringens behov for å innhente Stortingets vurderinger av rettsakter som vil kunne medføre lovendringer eller andre forslag til vedtak av vesentlig politisk betydning.

Utenriksministeren har et særlig ansvar for den løpende kontakten med EØS-utvalget. Han samordner i hovedsak Regjeringens oversendelser til utvalget. I tillegg til utenriksministeren deltar berørte statsråder for å orientere EØS-utvalget om status og utvikling av EØS-regelverket på deres respektive saksområder. De redegjør nærmere for særskilte saker når det er aktuelt.

Når det gis vurderinger av Regjeringens holdninger til EØS-relatert regelverk, skal dette først klareres i koordineringsutvalget eller i Regjeringen. Statsrådene er selv ansvarlige for vurderinger eller omtale av saker under sine ansvarsområder som inngår i oversiktene over EØS-relevante forslag til og vedtatte EF-rettsakter og forslag til norske posisjoner til disse. Det gjelder også svar på spørsmål fra EØS-utvalget eller fagkomiteene.

Statsrådene holder som vanlig kontakt med sine fraksjoner og fagkomiteer om EØS-relaterte saker. I samråd med Regjeringen og utenriksministeren vurderes det når det er naturlig med kontakt også med EØS-utvalget.

Saker som vedrører endringer i EØS-avtalens hoveddel og andre sentrale spørsmål knyttet til EØS-samarbeidet, bør tas opp i Den utvidede utenrikskomité eller Stortinget.

4.3.1 Stortingsmelding om arbeidet med EØS-saker

Stortinget har i Innst. S. nr. 13 (2000-2001) bedt Regjeringen om å fremme en årlig melding om arbeidet med EØS-saker.

4.4 Offentlig informasjon om EØS-arbeidet

Det enkelte regjeringsmedlems arbeid med å informere allmennheten om EØS-saker under sitt ansvarsområde, omtales ikke spesielt i disse retningslinjene. Imidlertid er åpent tilgjengelig informasjon til offentligheten og en gjennomtenkt strategi for å øke kunnskapen om nytt regelverk sentrale elementer i Regjeringens og departementenes samlede arbeid med EØS-saker.

5 Gjennomføring av EØS-komiteens beslutninger i norsk rett

5.1 Frister

Frister for gjennomføring av EØS-komiteens beslutninger i norsk rett må overholdes.

Gjennomføringsfristen i EØS er i utgangspunktet den samme som gjennomføringsfristen i EU for den rettsakt som innlemmes, dersom fristen i EU utløper etter at EØS-komiteens beslutning trer i kraft. Er gjennomføringsfristen i EU utløpt når EØS-komiteens beslutning trer i kraft, er fristen i EØS den samme som ikrafttredelsesdatoen for beslutningen om innlemmelse. Det kan imidlertid fastsettes en særskilt gjennomføringsfrist i EØS-komiteens beslutning. Dette må tas opp når innlemmelse blir behandlet i underkomiteen i EØS.

Dersom beslutningen medfører forfatningsrettslige krav, jf. pkt. 3.2 ovenfor, er datoen første dag i annen måned etter at den siste meddelelsen iht. EØS-avtalens artikkel 103 er innkommet til EØS-komiteen (maks. seks måneder). I andre tilfeller er datoen første dag i første måned etter at beslutningen er fattet iht. dagens praksis, eller datoen for utløpet av en evt. overgangsordning.

5.2 Forberedelser

Forberedelsene til gjennomføring av EØS-komiteens beslutning i norsk rett starter så raskt som mulig og senest når en EØS-relevant rettsakt er klarert av norske myndigheter. Forberedelsene omfatter utarbeidelse av forslag til gjennomføringsbestemmelser og evt. høring av disse. Forberedelsene omfatter også, der det er naturlig, en kartlegging av de andre nordiske landenes arbeid med gjennomføringen med sikte på å opprettholde nordisk rettslikhet. Forberedelse, og senere gjennomføring, av EØS-relevante rettsakter bør drøftes i nordiske embetskomiteer.

Det er norske myndigheters ansvar å sørge for at gjennomføringsfristene tar hensyn til behovet for intern høring i Norge.

I de tilfellene der flere departementer må involveres i gjennomføringen av et regelverk, skal departementet med hovedansvar for gjennomføringen påse at berørte departementer trekkes inn i en tidlig fase.

Utkast til gjennomføringsbestemmelser sendes på høring på et tidspunkt som gjør det mulig å overholde gjennomføringsfristen. Det fremmes

odelstingsproposisjon, stortingsproposisjon om budsjettvedtak (evt. annet stortingsvedtak), kgl. res. om forskriftsvedtak, jf. pkt. 3.2 ovenfor, eller det fagansvarlige departement eller underordnet organ vedtar forskrift eller forskriftsendring. Tidspunktet for høring, fremleggelse og vedtak avhenger av gjennomføringsfristen for beslutningen.

I heftet "Lovteknikk og lovforberedelse", utgitt av Justisdepartementets lovavdeling, februar 2000, kapittel 12, gis det råd om hvordan EØS-regelverk kan gjennomføres i norsk rett.

5.2.1 Gjennomføringsfrist

Dersom gjennomføringsfristen for beslutningen utløper så kort tid etter at beslutningen er tatt i EØS-komiteen at det ikke vil være tid nok til høring iht. utredningsinstruksen, bør utkast til gjennomføringsbestemmelser sendes på høring når utkast til beslutning er klarert i underkomiteen. Underkomiteen må i slike tilfeller foreslå, og EØS-komiteen fastsette, en ikrafttredelsesdato for beslutningen. Denne må både ta hensyn til EØS-avtalens formål om enhetlig regelutvikling i EØS og nasjonale gjennomføringsrutiner. Den normale høringsfristen (tre måneder) skal i størst mulig utstrekning benyttes (jf. utredningsinstruksen pkt. 5.2). I høringsbrevet tas det forbehold om at gjennomføringen avhenger av endelig beslutning i EØS-komiteen og Stortingets samtykke dersom innhenting av slikt samtykke er nødvendig, jf. pkt. 3.2 ovenfor om forfainingsrettslige krav knyttet til EØS-komiteebeslutninger.

I øvrige tilfeller kan høring foretas etter at EØS-komiteens beslutning er tatt.

5.2.2 Melding om gjennomføring

Når EØS-komiteens beslutning er gjennomført i norsk rett, meddeles dette EFTAs overvåkingsorgan (ESA) på fastlagt skjema¹. Dette skjer via EU-delegasjonen i Brussel med kopi til UD v/ EØS-sekretariatet og Lovdata. Kopi av gjennomføringsbestemmelsene vedlegges på norsk (i tillegg også på engelsk hvis oversatt). Departementene må følge opp i ESAs database AIDA at ESA har godkjent melding om gjennomføring². Bestemmelsene skal kunngjøres i Norsk Lovtidend og inneholde en fotnote med henvisning til EØS-regelverket³.

6 Behandling av saker i forhold til EFTAs overvåkingsorgan, EFTA-domstolen og EF-domstolen

6.1 Oppfølging av saker mellom Norge og ESA⁴

6.1.1 Åpningsbrev

¹ "Form 1" utarbeidet av ESA. Dersom ESA krever det, utfylles også lovspeil ("Table of correspondance").

² Jf. internettdressen www.efsa.int.

³ Jf. Justisdepartementets hefte "Lovteknikk og lovforberedelse", publikasjonsnr. G-0027 B.

⁴ Jf. avtale mellom EFTA-statene om opprettelse av et Overvåkingsorgan og en Domstol (ODA).

Dersom forsinket eller antatt feilaktig gjennomføring skulle resultere i åpningsbrev fra ESA, oversendes dette UD og fagansvarlig departement parallelt fra EU-delegasjonen. Svar på åpningsbrev utarbeides av fagansvarlig departement i samråd med UD og evt. andre berørte departementer og Regjeringsadvokaten innen rammen av EØS-rettslig utvalg. Utkast til svar sendes UD med minimum én ukes frist for kommentarer.

Dersom åpningsbrevet skyldes forskjellig tolkning mellom norske myndigheter og ESA av EØS-avtalens forpliktelser i en viktig sak, må hovedtrekkene i svaret forelegges Regjeringen i regjeringsnotat. Svaret må sendes via UD til ESA innen to måneder (normalt) etter at åpningsbrevet er mottatt.

6.1.2 Grunnlagt uttalelse

Dersom ESA følger opp med en grunnlagt uttalelse, må spørsmålet om man skal følge ESAs tolkning, forelegges Regjeringen i regjeringsnotat i god tid før svarfristen utløper. Svar på grunnlagt uttalelse utarbeides av fagansvarlig departement i samråd med UD og evt. andre berørte departementer og Regjeringsadvokaten innen rammen av EØS-rettslig utvalg. Utkast til svar sendes UD senest to uker før svarfrist til ESA, med minimum én ukes frist for kommentarer fra UD. Svaret til ESA skal sendes via UD.

6.2 Norske saker for EFTA-domstolen

Dersom man fra norsk side velger ikke å følge ESAs tolkning, og ESA reiser sak for EFTA-domstolen, vil innlegg i saken måtte oversendes EFTA-domstolen innen to måneder etter avsendelsesdatoen på saksdokumentene fra Domstolen.

Dersom man fra norsk side mener at et vedtak fattet av ESA er ugyldig, kan sak reises for EFTA-domstolen mot ESAs vedtak. Norge må da etter at ESA har fattet endelig vedtak i saken, innen to måneder etter at vedtaket er meddelt, bringe vedtaket inn for EFTA-domstolen.

Saksdokumentene oversendes berørte departementer via UD. Innlegg utarbeides av fagansvarlig(e) departement(er) i samråd med UD etter at hovedlinjene er fastlagt i EØS-rettslig utvalg og forelagt Regjeringen i r-notat. I samråd mellom UD og berørte departementer oppnevnes en embetsmann fra UD eller en representant for Regjeringsadvokaten som norsk agent i saken.

6.3 Oppfølging av andre saker for EFTA-domstolen og EØS-relevante saker for EF-domstolen

6.3.1 Prejudisielle saker

Iht. EØS-avtalen og EFTA- og EF-domstolens vedtekter kan EFTA/EØS-stater som ikke er part i en sak, inngi skriftlige saksfremstillinger eller erklæringer i saker der en nasjonal domstol beslutter å innhente uttalelse fra EFTA- eller EF-domstolen om tolkningen av EØS-avtalen eller EØS-relevante deler av EF-

traktaten. Fremgangsmåten ved informasjon om slike saker og evt. inngivelse av saksfremstillinger eller erklæringer, fremgår av egen veiledning utarbeidet av UD (vedlegg II).

6.3.2 Andre saker

Iht. EØS-avtalen og EFTA- og EF-domstolenes vedtekter kan EFTA/EØS-stater som ikke er part i en sak, på bestemte vilkår intervenere til støtte for en av partene. Etter EF-domstolens prosessreglement må en begjæring om intervensjon i slike tilfelle fremsettes innen seks uker etter at stevningen er offentliggjort i EF-tidende. For EFTA-domstolens vedkommerde er fristen tre måneder. Fremgangsmåten ved informasjon om og evt. inntreden i slike saker fremgår av vedlagte veiledning (vedlegg II).

Mal for rammenotater

Følgende disposisjon bør legges til grunn ved utarbeidelse av rammenotater. Notatene må tilpasses sakens viktighet og kompleksitet.

1. Bakgrunn og status

Korrekt referanse til EU-dokumentet som ligger til grunn, rettsform (direktiv, forordning mv.), beslutningsprosedyre og hjemmel (for eksempel henvisning til artikkel i EF-traktaten). Videre skal det gis en kort fremstilling av forslaget innhold og formål. Det bør gis en oversikt over hvor langt saken er kommet, samt forventet videre saksgang i EU/EØS (prosedyre og antatte frister mv.).

2. Gjeldende norsk rett på området og behov for endringer i lov og forskrift

Beskrivelse av norsk lovgivning og politikk på området må ses i sammenheng med rettslige konsekvenser av at forslaget vedtas, jf. pkt. 6 nedenfor. Omtale av hvorvidt forslaget vil medføre endring i norsk lovgivning eller annet regelverk.

3. Norske interesser

Vurdering av hvordan forslaget – dersom det blir gjennomført som EØS-regelverk – vil påvirke norske interesser. Det bør opplyses om øvrige nordiske lands interesser.

4. Forhandlingssituasjonen

Beskrivelse av forhandlingssituasjonen i EU. Kort redegjøre for synspunkter som er fremkommet i EU-landene, spesielt de nordiske EU-landene. Vurdere mulighetene for at norske synspunkter kan få gjennomslag, og hvilke land som kan forventes å ha sammenfallende syn.

5. Andre synspunkter

Oversikt over norske instanser (myndigheter, organisasjoner mv.) som har uttrykt sitt syn. Kort sammendrag av fremkomne synspunkter.

6. Administrative, økonomiske, budsjettmessige og rettslige konsekvenser

Kort gjennomgang av behovet nasjonalt for evt. regelverksendringer. Redegjørelse for økonomiske konsekvenser for private og for offentlige myndigheter (kommune, fylkeskommune, stat), samt vurdering av behovet for institusjonelle endringer.

7. Alternativ

Dersom det vurderes som aktuelt for Norge å avvise innlemmelse av et forslag til eller deler av forslag til nytt regelverk i EØS-komiteen, skal mulige virkninger av dette grundig vurderes – herunder hvilke områder av EØS-avtalen som kan bli suspendert, jf. EØS-avtalens artikkel 102 nr. 5.

8. Konklusjon

Samlet vurdering av forslaget og tilråding mht. norsk holdning. Dersom det er motstridende syn på hva som skal være norsk holdning, må det fremgå.

Veiledning for saksbehandlingen i forbindelse med skriftlige innlegg i saker for EF- og EFTA-domstolene

1. Oversikt

Arbeidet med skriftlige innlegg kan i grove trekk deles inn i tre faser:

Mottaksfasen: Saksdokumentene mottas av UD (rettsavdelingen/seksjon for EØS-, handels- og miljørett) som etter en rask vurdering av EØS-relevans evt. videreforder til berørte departementer og Statsministerens kontor med kopi til vedkommende fagseksjon i UD.

Beslutningsfasen: Dersom fagansvarlig departement ønsker å inngi innlegg eller er i tvil om hvorvidt innlegg bør inngis, avholdes møte i EØS-rettslig utvalg som ledes av UD (jf. om spesialutvalgene pkt. 2.3). Dette vurderer ulike spørsmål i forbindelse med innlegget. På bakgrunn av møtet klareres nødvendige spørsmål med politisk ledelse i de berørte departementer. I norske saker for EFTA-domstolen eller dersom det dreier seg om intervensjon til støtte for en av partene i en traktatbruddsak for EF-domstolen, skrives r-notat om hovedtrekkene i, og i sistnevnte tilfelle også hensiktsmessigheten ved, norsk innlegg. Ved uenighet mellom departementer, eller dersom prinsipielle forhold vedrørende norsk lovgivning eller forvaltningspraksis berøres, fremmes alltid r-notat.

Utarbeidelsesfasen: Fagansvarlig departement utarbeider utkast til innlegg i samarbeid med UD og andre berørte departementer. Oversettelse og språklig gjennomgang foretas som hovedregel av UD (oversettelsestjenesten). UD sørger for oversendelse til domstolene.

Dersom en bestemmer seg for å delta ved muntlige forhandlinger for domstolen, vil det bli behov for forberedelser for vedkommende som oppnevnes som agent. En embetsmann fra UD eller en representant for Regjeringsadvokaten opptrer som agent.

2. Nærmere om de enkelte faser

I det følgende redegjøres for den ansvarsfordeling, de arbeidsoppgaver, tidsrammer mv. som gjelder for saksbehandlingen i forbindelse med innleggssakene. Oppstillingen er i hovedsak kronologisk.

2.1 Mottaksfasen

UD mottar saksdokumentene. Postfordelingsenheten i UD noterer mottaksdato på dokumentet og returnerer svarslippen til EF-domstolen. Mottaksdatoen danner utgangspunktet for fristen for innlevering av originaldokumentene i Luxembourg to måneder pluss ti dager i "avstandstillegg". For EFTA-domstolen er fristen to måneder fra avsenders dato (utsendelsesdato), men her er det tilstrekkelig å sende en forhåndskopi av innlegget på telefaks innen fristutløpet. Originaldokumentene må følge senest innen syv dager. Tiden man har til disposisjon, er erfaringsmessig svært knapp.

UD gjennomgår saken raskt for å vurdere EØS-relevans og videre distribusjon. Er saken åpenbart ikke EØS-relevant, går den normalt til arkiv. (Saker som ikke er EØS-relevante, men for eksempel av prinsipiell interesse, distribueres vanligvis til EØS-rettslig utvalg og evt. andre interesserte). Er saken EØS-relevant, oversendes saksdokumentene med følgebrev pr. bud til det eller de departementer som kan tenkes å ha interesse i saken. Av hensyn til den korte tidsfristen oversendes saken heller til for mange enn til for få adressater.

Saksbehandler på mottakersiden bør umiddelbart etter å ha mottatt saksdokumentene vurdere distribusjon utover den UD har foretatt. De berørte departementer vil selv være ansvarlige for at eventuelle underliggende etater mv. får anledning til å uttale seg. Kommer man til at andre departementer bør vurdere saken i stedet for eller i tillegg til eget departement, oversendes kopi av saksdokumentene direkte mellom de berørte departementer, med gjenpart av følgebrev til UD. Dette er særlig viktig i tilfeller der det ikke kan utelukkes ulike syn på hvorvidt innlegg bør inngis eller hvordan et innlegg bør utformes. Kommer slik uenighet opp sent i prosessen, kan de knappe tidsfristene være til hinder for en hensiktsmessig avklaring.

Særlig om intervensjon: I saker hvor Norge ønsker å intervenere, jf. retningslinjenes pkt. 6.3.2, må det fremsettes en begjæring om intervensjon overfor domstolen innen seks uker for EF-domstolens vedkommende - tre måneder for EFTA-domstolens - etter at stevningen i saken er offentliggjort i EF-tidende. Det er først når begjæringen måtte bli tatt til følge, at Norge mottar saksdokumentene i saken. Domstolen fastsetter fristen for når innlegget må innleveres.

2.2 Beslutningsfasen

De faglig ansvarlige departementenes vurdering av hvorvidt innlegg bør inngis, vil måtte være konkret ut fra de hensyn som gjør seg gjeldende i den enkelte sak. I saker for EFTA-domstolen inngir Norge normalt alltid innlegg. De momentene for og mot innlegg som er nevnt nedenfor, er generelle og vil bare kunne tjene

som veiledning. Hovedspørsmålet blir: Hvor viktig er saken for norske interesser?

- Et rettslig argument for å inngi innlegg vil typisk være at norske myndigheter har lagt en særskilt forståelse til grunn for gjennomføringen av EØS-regelverk og at en prejudisiell/rådgivende uttalelse fra en av domstolene vil kunne få betydning for fortolkningen av norsk regelverk. Ligger det i tillegg politiske målsetninger bak måten EØS-regelverket er gjennomført på i norsk lovgivning, vil dette kunne tale for at innlegg inngis. Motsatt vil det normalt være liten grunn til å inngi innlegg i saker som kun dreier seg om juridiske fortolkninger av mindre prinsipiell betydning.
- I bestemte saker kan Norge ha markert en klar politisk holdning til deler av EØS-samarbeidet som tilsier oppfølging i et innlegg. Dette vil gjelde selv om den foreliggende sak har mer prinsipiell enn rettslig betydning for Norge (for eksempel dersom stridsspørsmålet ikke berører den norske gjennomføringen av EØS-regelverket).

De berørte departementers innstilling meldes tilbake til UD så tidlig som mulig, og senest ti dager etter datoen på UD's følgebrev. Ved tidspress kan tilbakemeldingen skje muntlig, men den bør i så fall følges opp skriftlig. Avvik fra denne fristen må avtales med UD i det enkelte tilfelle.

Dersom faglig ansvarlig departement innstiller på at innlegg skal inngis, utarbeides det innen utløpet av tidagersfristen et notat der det kort redegjøres for hva saken dreier seg om og hvilke hensyn som taler for og imot innlegg. Som hovedregel utarbeider også fagansvarlig departement utkast til disposisjon for et innlegg. Av notatet bør det fremgå hvilke andre departementer som har vurdert eller vil vurdere innleggsspørsmålet. Notatet og utkast til disposisjon oversendes UD sammen med departementets innstilling og anvendes som vedlegg til innkallelsen til møtet i EØS-rettslig utvalg. På dette stadium bør de berørte departementer foreta nødvendige interne klareringer, samtidig som det bør fremgå at saken fortsatt er under utredning.

På grunnlag av innstillingen fra faglig ansvarlig departement innkaller UD umiddelbart til møte i EØS-rettslig utvalg. Dette skal forberede den videre håndtering av saken. Faste representanter i utvalget er UD, Justisdepartementets lovavdeling, Finansdepartementet og Regjeringsadvokaten. I tillegg møter faglig ansvarlig departement og andre berørte departementer.

Faglig ansvarlig departement forutsettes å redegjøre for innleggsakene. Ledelse og sekretariatsfunksjon for EØS-rettslig utvalg ligger i rettsavdelingen v/ seksjon for EØS-, handels- og miljørett i UD. Utvalget gir råd i EØS-rettslige spørsmål og har bl.a. som mandat å drøfte hvorvidt innlegg bør inngis, herunder diskutere mulige rettslige og politiske konsekvenser, søke å forene ulike syn, ta stilling til hovedlinjene i innleggets utforming, avklare fremdriftsplan, samt i nødvendig utstrekning drøfte agentspørsmål og behovet for r-notat.

Konklusjonene fra møtet i EØS-rettslig utvalg forutsettes å danne grunnlaget for den interne klarering (på politisk nivå) av beslutningen om hvorvidt innlegg bør inngis. Er det substansiell uenighet om innlegget, bør dette avklares på nødvendig nivå i samsvar med vanlig praksis i saker som berører flere departementer. Evt. r-notat utstedes av utenriksministeren og de(n) berørte statsråden(e) i fellesskap.

Ved behov holdes supplerende møter i EØS-rettslig utvalg.

2.3 Utarbeidelsesfasen

Innlegget utarbeides av faglig ansvarlig departement i samarbeid med UD. Arbeidet bør påbegynnes så tidlig som mulig, dvs. så snart saksbehandler i vedkommende departement ser at innlegg vil kunne være aktuelt. Vedkommende departement forutsettes å konsultere UD, Justisdepartementet, Regjeringsadvokaten og andre berørte departementer i nødvendig utstrekning. Ved behov innkalles til supplerende møte i EØS-rettslig utvalg.

Selv om to eller flere departementer har ulikt syn på et rettslig spørsmål, må man komme frem til et omforent innlegg. Det vil i svært begrenset grad være mulig å inngi et innlegg uten en entydig konklusjon.

3. Formaliteter

Når innlegget er ferdig utarbeidet, iverksettes oversettelse og språklig gjennomgang i samarbeid med UD, som oversender innlegget til domstolen.

Agentspørsmålet godkjennes av utenriksråden. Oppnevnesbrev utarbeides av rettsavdelingen v/ seksjon for EØS-, handels- og miljørett i samarbeid med protokollavdelingen og utstedes av utenriksministeren.

4. Rettsmøter

Hvis ikke særlige hensyn taler imot, vil vedkommende som er oppnevnt som agent, møte i de muntlige forhandlingene i saker der Norge har inngitt skriftlig innlegg. Det er adgang til å møte med rådgiver, for eksempel ansvarlig saksbehandler fra faglig ansvarlig departement. Slik deltakelse må i første rekke vurderes av de berørte departementene selv ut fra det saksansvar som påhviler dem på vedkommende felt.

5. Budsjettmessig dekning

Det forutsettes at UD dekker utgiftene til egne tjenestemenns deltakelse, mens de faglig ansvarlige departementer dekker egen/ekstern deltakelse. Dette er i tråd med retningslinjene i Finansdepartementets brev 28. juni 1995 om "Statsbudsjettet 1996 – reisekostnader forbundet med oppfølging av EØS-avtalen".

Oversikt over nyttige publikasjoner og internettadresser

- Om r-konferanser. Forberedelse av saker til regjeringskonferanse. Retningslinjer. Statsministerens kontor, september 1998. Publikasjonsnr. B-0504 B.
<http://odin.dep.no/smk/norsk/publ/p10002015/index-b-n-a.html>
- Om statsråd. Forberedelse av saker til statsråd. Retningslinjer. Statsministerens kontor, mai 2000. Publikasjonsnr. B-0501.
[internettadresse som over](#)
- Utredningsinstruksen. Instruks om utredning av konsekvenser, foreleggelse og høring ved arbeidet med offentlige utredninger, forskrifter, proposisjoner og meldinger til Stortinget. Fastsatt ved kgl. res. 18. februar 2000. Arbeids- og administrasjonsdepartementet, mars 2000. Publikasjonsnr. P-0885 B.
<http://odin.dep.no/aad/norsk/publ/utredninger/andre/index-n-n-a.html>
- Lovteknikk og lovforberedelse. Veiledning om lov- og forskriftsarbeid. Hefte. Justisdepartementets lovavdeling, februar 2000. Publikasjonsnr. G-0027 B.
<http://odin.dep.no/jd/norsk/regelverk/veiledninger/012041-120002/index-dokooo-b-n-a.html>
- Håndbok i EØS-arbeid. Utforming og gjennomføring av regelverket i EU og EØS. Statskonsult, 1998.
<http://www.statskonsult.no/publik/publikasjoner/eos-hbok/index.htm>

EU/EØS-informasjon på ODIN

<http://odin.dep.no/html/euroinfo/eueos.html>

"Møteplass Europa" (UDs hjemmeside)

<http://odin.dep.no/ud/publ/mote/>

Lovdata

<http://www.lovdata.no/info/gratis.html>

EFTA

<http://www.efta.int>

EFTAs overvåkingsorgan (ESA)

<http://www.efta.int/structure/SURV/efta-srv.cfm>

Europa-serveren (Europakommisjonens hjemmeside)
<http://europa.eu.int>

Rapid (Europakommisjonens pressetjeneste)
<http://europa.eu.int/rapid/start/cgi/guesten.ksh>

Offisielle EU-dokumenter (blant annet lenker til grønn- og hvitbøker)
http://europa.eu.int/en/on_recor.html

"Legal text"/Eur-Lex (EF-regelverk)
<http://europa.eu.int/eur-lex/en/index.html>

List of environmental lawsuits

On this page, *environmental lawsuit* means "a lawsuit where the well-being of an environmental asset or the well-being of a set of environmental assets is in dispute". Also on this page, *lawsuit with environmental relevance* means "a lawsuit where a non-environmental entity or a set of non-environmental entities is in dispute, but whose outcome has relevance for an environmental asset or for a set of environmental assets".

Because the distinction between the two types of lawsuit is not clearly defined, it is beneficial to keep the two lists together on one page, but separated according to that distinction.

Contents

Environmental lawsuits

Lawsuits with environmental relevance

See also

Environment courts

Other related topics

External links

Environmental lawsuits

Lawsuit(s)	Environmental asset(s) and subject(s) of lawsuit(s)	Court(s) of decision(s)	Year(s) of decision(s)
<i>A-G v Geothermal Produce</i>	General environment: pollution from pesticide spray	Court of Appeal of New Zealand	1987
<i>Alaska Dept. of Environmental Conservation v. EPA</i>	Air: authority to overrule state decisions about technology	Supreme Court of the United States	2004
<i>Aldred's Case</i>	Aesthetics: smell from pig sty		1610
<i>Allison, et al. v. ExxonMobil Corp, et al.</i>	Land and aquifers: gasoline leak from service station		2009
<i>Amchem Products Inc. v. British Columbia (Workers' Compensation Board)</i>	Workplace: asbestos	Supreme Court of Canada	1993
<i>American Electric Power Company v. Connecticut</i>	Climate: greenhouse gas emissions	Supreme Court of the United States	2011
<i>Anderson v. Cryovac</i>	Water: toxic contamination		
<i>Baltimore Gas & Elec. Co. v. Natural Resources Defense Council, Inc.</i>	General environment: production and disposal of nuclear fuel	Supreme Court of the United States	1983
<i>Bates v. Dow Agrosciences LLC</i>	Crop of peanuts: damage by pesticide	Supreme Court of the United States	2005
<i>Boomer v. Atlantic Cement Co.</i>	Aesthetics: dirt, smoke, and vibration	New York Court of Appeals	1970
<i>Burmah Oil Co. v Lord Advocate</i>	Oil fields: destruction during World War II	Courts of Scotland	1965
<i>Cardwell v. American Bridge Co.</i>	Waterways: common highways	Supreme Court of the United States	1885
<i>Castlemaine Tooheys Ltd v South Australia</i>	Recycling: bottle deposit	High Court of Australia	1990
<i>Central Green Co. v. United States</i>	Land: meaning of "flood or flood waters"	Supreme Court of the United States	2001
<i>Chemical Waste Management, Inc. v. Hunt</i>	Cleanliness: interstate importation fee for disposal of hazardous waste	Supreme Court of the United States	1992
<i>Chevron U.S.A., Inc. v. Natural Resources Defense Council, Inc.</i>	Air: emissions from new equipment and total emissions from plant	Supreme Court of the United States	1984
<i>Citizens to Preserve Overton Park v. Volpe</i>	Parkland: highway routing	Supreme Court of the United States	1971

Lawsuit(s)	Environmental asset(s) and subject(s) of lawsuit(s)	Court(s) of decision(s)	Year(s) of decision(s)
<i>City of Philadelphia v. New Jersey</i>	Cleanliness: interstate importation of waste	Supreme Court of the United States	1978
Climate change litigation and the California Environmental Quality Act	General environment: climate change		
<i>Cline v. American Aggregates Corporation</i>	Water in aquifer: pollution	Supreme Court of Ohio	1984
<i>Coeur Alaska, Inc. v. Southeast Alaska Conservation Council</i>	Water: gold mine waste disposal in Lower Slate Lake	Supreme Court of the United States	2009
<i>Colorado River Water Conservation District v. United States</i>	Water: supply	Supreme Court of the United States	1976
<i>Commonwealth v Tasmania</i>	Water: hydroelectric dam on Gordon River	High Court of Australia	1983
<i>Compagnie Francaise de Navigation a Vapeur v. Louisiana Board of Health</i>	General environment: quarantine	Supreme Court of the United States	1902
<i>Department of Transportation v. Public Citizen</i>	Air: pollution from international transport	Supreme Court of the United States	2004
<i>Dolan v. City of Tigard</i>	Land: paving a parking lot, and providing a greenway and a pedestrian and bicycle pathway	Supreme Court of the United States	1994
<i>Duke Power Co. v. Carolina Environmental Study Group</i>	Workplace: nuclear accidents	Supreme Court of the United States	1978
<i>Edwards v National Coal Board</i>	Land: preventing accidental rock fall in coal mine		1949
<i>Entergy v. Riverkeeper</i>	Water: cooling water intakes for power plants	Supreme Court of the United States	2009
<i>Environment Agency v Clark</i>	Land: compliance with landfill licence terms		
<i>Environmental Defence Society v New Zealand King Salmon</i>	General environment: salmon farming	Supreme Court of New Zealand	2014
<i>Environmental Defense v. Duke Energy Corporation</i>	Air: emissions in relation to modifications to power plants	Supreme Court of the United States	2007
<i>Ernst v. Encana Corporation, 2013 ABCB 537</i>	Aquifer: contamination from hydraulic fracturing		

Lawsuit(s)	Environmental asset(s) and subject(s) of lawsuit(s)	Court(s) of decision(s)	Year(s) of decision(s)
<i>Exxon Shipping Co. v. Baker</i>	Water and land: compensation for victims of oil spill	Supreme Court of the United States	2008
<i>Federal Power Commission v. Tuscarora Indian Nation</i>	Water: hydroelectric power from Niagara Falls	Supreme Court of the United States	1960
<i>Friends of the Earth, Inc. v. Laidlaw Environmental Services, Inc.</i>	Water: industrial pollution of North Tyger River	Supreme Court of the United States	2000
<i>Gade v. National Solid Wastes Management Association</i>	Workplace: hazardous waste materials	Supreme Court of the United States	1992
<i>Geer v. Connecticut</i>	Wildlife: interstate transportation of wild fowl	Supreme Court of the United States	1896
<i>Gillingham Borough Council v Medway (Chatham) Dock Co Ltd</i>	Soundscape: noise pollution	High Court of Justice	1992
<i>Hadacheck v. Sebastian</i>	Aesthetics: pollution from manufacture of clay bricks	Supreme Court of the United States	1915
<i>Haida Nation v. British Columbia (Minister of Forests)</i>	Forests: duty to consult Aboriginal groups before exploiting resources	Supreme Court of Canada	2004
<i>Stephanie Hollowich, H/W, v. Range Resources Corporation</i>	General environment: pollution from hydraulic fracturing	Court of Common Pleas of Washington County, Pennsylvania (Civil Division)	2011
<i>Hanousek v. United States</i>	Water and land: oil spill from ruptured pipeline	United States Court of Appeals for the Ninth Circuit	1999
<i>Hornbeck Offshore Services LLC v. Salazar</i>	Water: offshore drilling	United States federal courts	ongoing
<i>Hughes v. Oklahoma</i>	Wildlife: federal legislation	Supreme Court of the United States	1979
<i>Illinois Central Railroad v. Illinois</i>	Submerged land: construction by railroad company	Supreme Court of the United States	1892
<i>Indiana Harbor Belt Railroad Co. v. American Cyanamid Co.</i>	Land and water: acrylonitrile spilled from train	United States Court of Appeals for the Seventh Circuit	1990
<i>Industrial Union Department v. American Petroleum Institute</i>	Workplace: exposure to benzene	Supreme Court of the United States	1980

Lawsuit(s)	Environmental asset(s) and subject(s) of lawsuit(s)	Court(s) of decision(s)	Year(s) of decision(s)
<i>Interprovincial Cooperatives v. The Queen</i>	Water: interprovincial river pollution	Supreme Court of Canada	1975
<i>Kansas v. Colorado</i>		Supreme Court of the United States	1902, 1907, 1943, 1995, 2001, 2004, 2009
<i>Kivalina v. ExxonMobil Corporation</i>	Climate: destruction of a community by climate change	United States federal courts	2009
<i>Kleppe v. New Mexico</i>	Wildlife: horses and burros	Supreme Court of the United States	1976
<i>Koontz v. St. Johns River Water Management District</i>	Wetlands: development and mitigation	Supreme Court of the United States	2013
<i>Kruger and al. v. The Queen</i>	Wildlife: hunting of deer by Aboriginals out of season	Supreme Court of Canada	1978
<i>Kvikk case</i>	Electromagnetic radiation: congenital disorders		
<i>Los Angeles County Flood Control District v. NRDC</i>	Water: pollution from stormwater	Supreme Court of the United States	2013
<i>Lucas v. South Carolina Coastal Council</i>	Coastland: erecting homes	Supreme Court of the United States	1992
<i>Lujan v. Defenders of Wildlife</i>	Wildlife: geographical limits of a section of the Endangered Species Act of 1973	Supreme Court of the United States	1992
<i>Lyng v. Northwest Indian Cemetery Protective Association</i>	Forests: road building and timber harvesting	Supreme Court of the United States	1988
<i>M. C. Mehta v. Kamal Nath</i>	Water and land: land encroachment causing swelling of Beas River and washing away of land	Supreme Court of India	1997
<i>M. C. Mehta v. Union of India</i>	Air: pollution causing a hazard to community of Delhi	Supreme Court of India	
<i>Maine v. Taylor</i>	Fisheries: interstate importation of fish	Supreme Court of the United States	1986
<i>Massachusetts v. Environmental Protection Agency</i>	Air: regulation of greenhouse gases	Supreme Court of the United States	2007
<i>McCastle v. Rollins Environmental Services</i>	General environment: disposal of hazardous waste		1987

Lawsuit(s)	Environmental asset(s) and subject(s) of lawsuit(s)	Court(s) of decision(s)	Year(s) of decision(s)
<i>McLaren v. Caldwell</i>	Waterways: common highways	Judicial Committee of the Privy Council of the United Kingdom	1884
<i>Metropolitan Edison Co. v. People Against Nuclear Energy</i>	General environment: restarting reactor	Supreme Court of the United States	1983
<i>Missouri v. Holland</i>	Wildlife: hunting migratory waterfowl	Supreme Court of the United States	1920
<i>Missouri, Kansas, & Texas Railway Company of Texas v. Clay May</i>	Land: weed propagation	Supreme Court of the United States	1904
<i>Monsanto Canada Inc. v. Schmeiser</i>	Farmland: deliberate propagation of canola contaminated by genetically modified organisms	Supreme Court of Canada	2004
<i>Monsanto Co. v. Geertson Seed Farms</i>	Farmland: genetically modified alfalfa	Supreme Court of the United States	2010
<i>Montreal (City) v. 2952-1366 Québec Inc.</i>	Soundscape: invasive music	Supreme Court of Canada	2005
<i>Morrison v. Olson</i>	Land: Superfund law regarding hazardous waste	Supreme Court of the United States	1988
<i>National Assn. of Home Builders v. Defenders of Wildlife</i>	Water and wildlife: granting state authority over anti-pollution statutes	Supreme Court of the United States	2007
<i>National Audubon Society v. Superior Court</i>	Water: supply from Mono Lake	Supreme Court of California	1983
<i>New Jersey v. Delaware</i>	Water: liquefied natural gas pipeline	Supreme Court of the United States	2008
<i>New York v. United States</i>	General environment: disposal of radioactive waste	Supreme Court of the United States	1992
<i>Newfoundland and Labrador v. AbitibiBowater Inc.</i>	Land: remediation of expropriated mill property	Supreme Court of Canada	2012
<i>Nollan v. California Coastal Commission</i>	Coastland: erecting a house, and providing a public greenway and a bicycle path	Supreme Court of the United States	1987
<i>North Shore City Council v Auckland Regional Council</i>	Water in Auckland Region: urban development	Environment Court of New Zealand	1996
<i>Norton v. S. Utah Wilderness Alliance</i>	Wilderness: preservation	Supreme Court of the United States	2004

Lawsuit(s)	Environmental asset(s) and subject(s) of lawsuit(s)	Court(s) of decision(s)	Year(s) of decision(s)
<i>Nulyarimma v Thompson</i>	Water: mining company draining Lake Eyre	Federal Court of Australia	1999
<i>Operation Dismantle v. The Queen</i>	General environment: military tests increasing risk of nuclear war	Supreme Court of Canada	1985
<i>Oregon Waste Systems, Inc. v. Department of Environmental Quality of Oregon</i>	Cleanliness: Interstate disposal of waste	Supreme Court of the United States	1994
<i>Overseas Hibakusha Case</i>	Electromagnetic radiation at natural levels: health-care benefits for hibakusha	Supreme Court of Japan	1957, 1968, 1974, 1978, 1995, 2003, 2005
<i>Palazzolo v. Rhode Island</i>	Wetlands: development	Supreme Court of the United States	2001
<i>Pallia v. Hawaii Department of Land and Natural Resources</i>	Wildlife: introduced species (goats and sheep)	United States Court of Appeals for the Ninth Circuit	1981
<i>Partridge v Crittenden</i>	Wildlife: advertising brambling cocks and hens	Queen's Bench Division of the High Court of England and Wales	1968
<i>People v. the Brooklyn Cooperage Company</i>	Forests: logging in Adirondack Park	New York Supreme Court, Appellate Division	1906
<i>PUD No. 1 of Jefferson County v. Washington Department of Ecology</i>	Water: hydroelectric power from Dosewallips River	Supreme Court of the United States	1994
<i>R v Stephens</i>	Water: quarry refuse dumped into river		
<i>R (Jackson) v Attorney General</i>	Wildlife: hunting foxes and hares	House of Lords of the United Kingdom	2005, 2006
<i>R. v. Badger</i>	Wildlife: hunting by Aborigines on private land	Supreme Court of Canada	1996
<i>R. v. City of Sault Ste-Marie</i>	Water: locating a waste disposal site near a stream	Supreme Court of Canada	1978
<i>R. v. Crown Zellerbach Canada Ltd.</i>	Water: ocean dumping	Supreme Court of Canada	1988
<i>R. v. Hydro-Québec</i>	Water: dumping polychlorinated biphenyls (PCBs) into the St. Maurice River	Supreme Court of Canada	1997
<i>R. v. Jim</i>	Wildlife: hurting by Aborigines on Indian reserves	British Columbia Supreme Court	1915

Lawsuit(s)	Environmental asset(s) and subject(s) of lawsuit(s)	Court(s) of decision(s)	Year(s) of decision(s)
<i>R. v. Van der Peet</i>	Fisheries: Aboriginal fishing rights extending to selling	Supreme Court of Canada	1996
<i>Rapanos v. United States</i>	Wetlands: filling with sand	Supreme Court of the United States	2006
<i>Rio Grande Silvery Minnow v. Bureau of Reclamation</i>	Wildlife: irrigation damaging endangered species	U.S. 10th Circuit Court of Appeals	2010
<i>Rylands v Fletcher</i>	Water and land: reservoir flooding adjacent land	House of Lords of the United Kingdom	1868
<i>Ryuichi Shimoda v. The State</i>	General environment: atomic bombs damaging Hiroshima and Nagasaki	District Court of Tokyo	1963
<i>S. D. Warren Co. v. Maine Board of Environmental Protection</i>	Water: hydroelectric dams discharging into Presumpscot River	Supreme Court of the United States	2006
<i>Save the Plastic Bag Coalition v. The City of Manhattan Beach</i>	General environment: plastic bags	Supreme Court of California	2011
<i>Scenic Hudson Preservation Conference v. Federal Power Commission</i>	Aesthetics and conservation: construction of power plant	United States Court of Appeals for the Second Circuit	1965
<i>Sierra Club v. Babbitt</i>	Endangered species: high-density housing	United States District Court for the Southern District of Alabama	1998
<i>Sierra Club v. Morton</i>	Parkland: development	Supreme Court of the United States	1972
<i>Slaughter-House Cases</i>	Water: slaughterhouse waste	Supreme Court of the United States	1873
<i>Solid Waste Agency of Northern Cook Cty. v. Army Corps of Engineers</i>	Water: waste disposal	Supreme Court of the United States	2001
<i>South Florida Water Management District v. Miccosukee Tribe</i>	Wetlands (Everglades): pollution from storm water in canal	Supreme Court of the United States	2004
<i>Sporhase v. Nebraska ex rel. Douglas</i>	Water: exportation of water	Supreme Court of the United States	1982
<i>St Catharines Milling and Lumber Co v R</i>	Forests: land title	Judicial Committee of the Privy Council	1888
<i>St. Louis v. Myers</i>	Water: rights of landowners beside Mississippi River	Supreme Court of the United States	1885

Lawsuit(s)	Environmental asset(s) and subject(s) of lawsuit(s)	Court(s) of decision(s)	Year(s) of decision(s)
<i>Sterling v. Velsicol Chemical Corp</i>	Water: disposal of waste from insecticide production	United States Court of Appeals for the Sixth Circuit	1986, 1988
<i>Stop the Beach Renourishment v. Florida Department of Environmental Protection</i>	Beaches: beach renourishment	Supreme Court of the United States	2010
<i>Summers v. Earth Island Institute</i>	Forests: sale of fire-damaged timber	Supreme Court of the United States	2009
<i>Tahoe-Sierra Preservation Council, Inc. v. Tahoe Regional Planning Agency</i>	Water: supply from Lake Tahoe Basin	Supreme Court of the United States	2002
<i>Taiitiota v Chief Executive Ministry of Business, Innovation and Employment</i>	Environment of Kiribati: climate change and immigration	Court of Appeal of New Zealand	2014
<i>Tennessee Valley Authority v. Hill</i>	Habitat: destruction by hydroelectric dams	Supreme Court of the United States	1978
<i>Tri-state water dispute</i>	Water: supply from Lake Lanier		undecided
<i>Tsilhqot'in Nation v British Columbia</i>	Forests: land title	Supreme Court of Canada	2014
<i>Tuna-Dolphin GATT Case (I and II)</i>	Marine biology: seine fishing	Panel of General Agreement on Tariffs and Trade and World Trade Organization	
<i>United Haulers Assn. v. Oneida-Herkimer Solid Waste Mgmt. Auth.</i>	Cleanliness: interstate exportation of waste	Supreme Court of the United States	2007
<i>United States v. 50 Acres of Land</i>	Land: compensation for replacing condemned landfill	Supreme Court of the United States	1984
<i>United States v. Approximately 64,695 Pounds of Shark Fins</i>	Fisheries: shark finning	United States Court of Appeals for the Ninth Circuit	2008
<i>United States v. Bestfoods</i>	Land: pollution from chemical manufacturing plant	Supreme Court of the United States	1998
<i>United States v. Dion</i>	Wildlife: American Indians hunting eagles	Supreme Court of the United States	1986
<i>United States v. Locke</i>	Water: regulation of maritime activity	Supreme Court of the United States	2000
<i>United States v. Reserve Mining Company</i>	Water (Lake Superior): tailings (i.e., mine waste)	United States district court in Minneapolis	1974
<i>United States v. Riverside Bayview</i>	Wetlands: placement of fill materials	Supreme Court of the United States	1985

Lawsuit(s)	Environmental asset(s) and subject(s) of lawsuit(s)	Court(s) of decision(s)	Year(s) of decision(s)
<i>United States v. SCRAP</i>	Recycling: railroad freight rate	Supreme Court of the United States	1973
<i>United States v. Washington</i>	Fisheries: rights of Native Americans	United States District Court for the Western District of Washington	1974
<i>United States v. Weitzenhoff</i>	Water: ocean dumping	Ninth Circuit Court of Appeals	1993
<i>United States v. Winans</i>	Fisheries: Americans using a fish wheel to catch salmon	Supreme Court of the United States	1905
<i>Utility Air Regulatory Group v. Environmental Protection Agency</i>	Air: regulation of greenhouse gas emissions	United States Court of Appeals for the District of Columbia	2012
Vatican Radio lawsuit	Electromagnetic radiation: health effects from non-ionizing radiation		
<i>Vermont Yankee Nuclear Power Corp. v. Natural Resources Defense Council, Inc.</i>	General environment: rulemaking, and environmental effects of the uranium fuel cycle	Supreme Court of the United States	1978
<i>Verstappen v Port Edward Town Board</i>	General environment: waste disposal	Durban and Coast Local Division	1993
<i>Ward v. Canada (Attorney General)</i>	Fishing and hunting: catching seals and selling their pelts	Supreme Court of Canada	2002
<i>Wheeler v Saunders Ltd</i>	Aesthetics: smell from pig houses	Court of Appeal of England and Wales	1994
<i>Whitman v. American Trucking Associations, Inc.</i>	Air: ozone and particulate matter	Supreme Court of the United States	2001
<i>Winter v. Natural Resources Defense Council</i>	Biophony: navy sonar harming whales and other marine mammals	Supreme Court of the United States	2008
<i>Winters v. United States</i>	Water: rights of American Indians	Supreme Court of the United States	1908
<i>Wisconsin v. Illinois</i>	Water: supply from the Great Lakes	Supreme Court of the United States	1929
<i>Wyoming v. Colorado</i>	Water: supply from Laramie River	Supreme Court of the United States	1922
<i>Yorta Yorta v Victoria</i>	Land and water: rights of natives	Federal Court of Australia	1998

Lawsuits with environmental relevance

Lawsuit(s)	Environmental asset(s) and subject(s) of lawsuit(s)	Court(s) of decision(s)	Year(s) of decision(s)
<i>Adirondack League Club v. Sierra Club</i>	General environment: trespassing during recreation	New York Court of Appeals	1998
<i>Anglo-Iranian Oil Co. (United Kingdom v. Iran)</i>	Oil fields: licence to extract oil	International Court of Justice of the United Nations, based in The Hague, Netherlands	1952
<i>Arizona v. California</i>	Water: supply from Colorado River	Supreme Court of the United States	1931, 1934, 1936, 1963, 1964, 1968, 1979, 1983, 1984, 2000 and 2006
<i>Babbitt v. Sweet Home Chapter of Communities for a Great Oregon</i>	Wildlife: Interpretation of law protecting fish and wildlife	Supreme Court of the United States	1995
<i>Baldwin v. Fish and Game Commission of Montana</i>	Wildlife: elk hunting	Supreme Court of the United States	1978
<i>Bamford v Turnley</i>	Aesthetics: smoke from brick kiln		1860
<i>BG Chaco International Ltd. v. British Columbia Hydro and Power Authority</i>	Electromagnetic fields: terms regarding clearing of land	Supreme Court of Canada	1993
<i>Bowman v. Monsanto Co.</i>	Seeds: patent exhaustion	Supreme Court of the United States	2013
<i>Bowoto v. Chevron Corp.</i>	Oil fields (offshore): injuries and human rights violations	United States District Court for the Northern District of California	2008
<i>Burford v. Sun Oil Co.</i>	Oil fields: complex geology and multiple users	Supreme Court of the United States	1943
<i>C&A Carbone, Inc. v. Town of Clarkstown, New York</i>	Recycling: interstate exportation restriction	Supreme Court of the United States	1994
<i>Carter v. Carter Coal Co.</i>	Land: regulating the coal mining industry	Supreme Court of the United States	1936
<i>Celotex Corp. v. Catrett</i>	Workplace: asbestos exposure	Supreme Court of the United States	1986
<i>Chemical Waste Management, Inc. v. United States EPA</i>	General environment: hazardous waste (disposal and reporting)		1992
<i>Chilean–Peruvian maritime dispute</i>	Water: sea border between Chile and Peru	International Court of Justice of the United Nations, based in The Hague, Netherlands	unresolved

Lawsuit(s)	Environmental asset(s) and subject(s) of lawsuit(s)	Court(s) of decision(s)	Year(s) of decision(s)
<i>Deepwater Horizon litigation</i>	Water: Gulf of Mexico		
<i>Department of the Interior v. Klamath Water Users Protective Association</i>	Water: federal legislation	Supreme Court of the United States	2001
<i>Diamond v. Chakrabarty</i>	Genetics and water: patent for GMO for cleaning oil spills	Supreme Court of the United States	1980
<i>Dimmock v Secretary of State for Education and Skills</i>	Climate: providing documentary <i>An Inconvenient Truth</i> (about climate change) to English state schools	High Court of Justice of England and Wales	2007
<i>English v. General Electric</i>	Workplace: work table contaminated with uranium	Supreme Court of the United States	1990
<i>Farley v Skinner</i>	Soundscape: aircraft noise	House of Lords of the United Kingdom	2001
<i>Funk Brothers Seed Co. v. Kalo Inoculant Co.</i>	Leguminous plants: patent for product for promoting nitrogen fixation	Supreme Court of the United States	1948
<i>Georgia v. South Carolina (1990)</i>	Water: interstate boundary	Supreme Court of the United States	1990
<i>Hunt v. T&N plc</i>	Workplace: asbestos exposure	Supreme Court of Canada	1993
<i>Keystone Bituminous Coal Ass'n v. DeBenedictis</i>	Land: coal mining causing damage to buildings, etc.	Supreme Court of the United States	1987
<i>McLibel case</i>	Water and rainforests: waste and destruction, respectively	European Court of Human Rights in Strasbourg, France	2005
<i>Michigan v. EPA</i>	General environment: pollution from power plants	Supreme Court of the United States	2015
<i>Minister of Public Works v Kyalami Ridge Environmental Association</i>	Conservation: housing for flood victims	Constitutional Court of South Africa	2001
<i>Minnesota v. Mille Lacs Band of Chippewa Indians</i>	Wildlife: hunting, fishing, and gathering rights	Supreme Court of the United States	1999
<i>Pacific Gas & Electric Co. v. State Energy Resources Conservation and Development Commission</i>	General environment: disposal of radioactive waste from nuclear reactors	Supreme Court of the United States	1983

Lawsuit(s)	Environmental asset(s) and subject(s) of lawsuit(s)	Court(s) of decision(s)	Year(s) of decision(s)
<i>Peeryhouse v. Garland Coal & Mining Co.</i>	Land: restoration after coal mining	Supreme Court of Oklahoma	1962
<i>Pennsylvania Coal Co. v. Mahon</i>	Land: coal mining under a habitation	Supreme Court of the United States	1922
<i>People of the State of California v. Federal Housing Finance Agency</i>	General environment: energy-related property improvements	United States District Court for the Northern District of California	
<i>R. v. Marshall</i>	Fisheries: right of Aborigines to catch and sell eels	Supreme Court of Canada	1999
<i>RJW & SJW v The Guardian newspaper & Person or Persons Unknown</i>	Environment of Ivory Coast: publishing toxic waste dumping		2009
<i>Rindge Co. v. County of Los Angeles</i>	Land: expropiation for highway	Supreme Court of the United States	1923
<i>Sackett v. Environmental Protection Agency</i>	Wetlands: fill material for building a house	Supreme Court of the United States	2012
<i>Solar Century Holdings Ltd v Secretary of State for Energy and Climate Change</i>	General environment: support for solar power	Court of Appeal of England and Wales	2016
<i>State Farm Fire & Casualty Co. v. United States ex rel. Riggsby</i>	General environment: false insurance claims after Hurricane Katrina	Supreme Court of the United States	2016
<i>Transco plc v Stockport Metropolitan Borough Council</i>	Land: water pipe leaking and washing away land		2003
<i>Tulee v. Washington</i>	Fisheries: rights of Native Americans	Supreme Court of the United States	1942
<i>United States v. Causby</i>	Biophony and scotobiology: aircraft flying low	Supreme Court of the United States	1946
<i>United States v. Louisiana (1965)</i>	Natural resources: entitlement to Gulf of Mexico seabed	Supreme Court of the United States	1965
<i>United States v. Shoshone Tribe of Indians</i>	Land: mineral and timber rights	Supreme Court of the United States	1938
<i>United States v. Students Challenging Regulatory Agency Procedures</i>	General environment: transport of raw materials and of recyclable materials	Supreme Court of the United States	1973
<i>United States v. The Progressive</i>	General environment: publishing the "secret" of the hydrogen bomb		1979

Lawsuit(s)	Environmental asset(s) and subject(s) of lawsuit(s)	Court(s) of decision(s)	Year(s) of decision(s)
<i>Vaughan v Menlove</i>	General environment: spontaneous ignition of hay, causing fire to spread to adjacent land		1837
<i>Village of Schaumburg v. Citizens for a Better Environment</i>	Environmental protection: door-to-door solicitation	Supreme Court of the United States	1980
<i>Wik Peoples v Queensland</i>	Land: removal of land from Aboriginal reserve for bauxite mining	High Court of Australia	1996
<i>Willson v. Black-Bird Creek Marsh Co.</i>	Water: sailboat breaking through a dam	Supreme Court of the United States	1829
<i>Wiwa v. Royal Dutch Shell Co.</i>	Oil fields: human rights abuses	United States District Court for the Southern District of New York	2009
<i>Yarmirr v Northern Territory</i>	Water: native title to seas, sea-bed and sub-soil	Federal Court of Australia	2001

See also

Environment courts

- Environment Court of New Zealand
- Kunming § Environmental court (in People's Republic of China)
- Land and Environment Court of New South Wales
- Livability Court

Other related topics

- 2006 Côte d'Ivoire toxic waste dump § Lawsuit by victims
- Agent Orange § U.S. veterans class action lawsuit against manufacturers (class action environmental lawsuit)
- Armley asbestos disaster § Chase Manhattan Bank v T&N
- Armley asbestos disaster § Margereson v J.W. Roberts Ltd. and Hancock v J.W. Roberts Ltd.
- Bhopal disaster § Legal action against Union Carbide
- Black Bike Week § Noise limit faces lawsuit (class action environmental lawsuit)

- **Bougainville Copper § US lawsuit (class action environmental lawsuit)**
- **Carnelford water pollution incident § Legal actions against South West Water Authority (in Cornwall in England)**
- **Collision between MV Testbank and MV Sea Daniel**
- **Conservation Law Foundation (CLF) (in New England in the US)**
- **Corby toxic waste case**
- **Deepwater Horizon litigation**
- **Dow Chemical Company § Nuclear weapons (class action environmental lawsuit)**
- **DuPont and C-8**
- **Environmental crime**
- **Environmental criminology**
- **Environmental impact assessment**
- **Environmental justice**
- **Environmental law**
- **Environmental racism**
- **Global warming controversy § Litigation (class action environmental lawsuit)**
- **Grazing rights in Nevada § Federal grazing legal cases**
- **Greenpeace *Arctic Sunrise* ship case**
- **International Court of Justice advisory opinion on the Legality of the Threat or Use of Nuclear Weapons**
- **International Network for Environmental Compliance and Enforcement (INECE)**
- **Kearl Oil Sands Project § Criticism (in Alberta in Canada)**
- **Keele Valley Landfill § Resident class action lawsuit (class action environmental lawsuit)**
- **Keystone Pipeline § Lawsuits**
- **Lac-Mégantic derailment § Litigation**
- **Lead contamination in Washington, D.C. drinking water § Class-action lawsuit (class action environmental lawsuit)**
- **Lindane § Morton Grove lawsuit**
- **List of environmental agreements**
- **List of environmental law reviews and journals**
- **List of environmental laws by country**
- **Mackenzie Valley Pipeline Inquiry**
- **Marine mammals and sonar § Court cases**
- **McCullom Lake, Illinois § Class action lawsuit (class action environmental lawsuit)**
- **Monsanto legal cases**
- **Niigata Minamata disease § Patients' lawsuit (in Japan)**
- **Organic Act of 1897 § Izaak Walton League lawsuit (in the United States)**
- **Pulp mill conflict between Argentina and Uruguay**

- San Diego Gas & Electric (SDG&E)
- School District 36 Surrey § Environment (in British Columbia in Canada)
- Shannon, Quebec § Cancer cluster (in Canada)
- Startups, shutdowns, and malfunctions
- Syncrude § Greenpeace lawsuit
- TerraCycle § Legal issues
- Toxic tort
- U.S. Army Corps of Engineers civil works controversies (New Orleans) § Legal issues in New Orleans
- Water contamination in Crestwood, Illinois § Second class action lawsuit (class action environmental lawsuit)
- Water contamination in Crestwood, Illinois § Third class action lawsuit (class action environmental lawsuit)

External links

- High Court Limits Liability in Superfund Cases - NYTimes.com (https://www.nytimes.com/2009/05/05/business/05bizcourt.html?_r=1&partner=rss&emc=rss)
- Case Weighing Canal's Role in Damage by Hurricane Katrina - NYTimes.com (<https://www.nytimes.com/2009/04/21/us/21katrina.html?partner=rss&emc=rss>)
- Largest-ever Endangered Species Act lawsuit filed (<https://web.archive.org/web/20080704221415/http://news.mongabay.com/2007/0829-cbd.html>)
- Mississippi's first class-action lawsuit filed over oil spill - Oil Spill - SunHerald.com (<http://www.sunherald.com/2010/04/30/2143252/states-first-class-action-lawsuit.html>) (30 April 2010)
- Environmental Matters Cases filed :: Justia Dockets & Filings (<http://dockets.justia.com/browse/noscat-13/nos-893/>)
- Cases filed in Alabama matching "Transocean Offshore Deepwater Drilling, Inc." :: Justia Dockets & Filings (<http://dockets.justia.com/search?query=Transocean+Offshore+Deepwater+Drilling%2C+Inc.&state=alabama>)
- Cases filed in Florida matching "Transocean Offshore Deepwater Drilling, Inc." :: Justia Dockets & Filings (<http://dockets.justia.com/search?query=Transocean+Offshore+Deepwater+Drilling%2C+Inc.&state=florida>)
- Cases filed in Georgia matching "Transocean Offshore Deepwater Drilling, Inc." :: Justia Dockets & Filings (<http://dockets.justia.com/search?query=Transocean+Offshore+Deepwater+Drilling%2C+Inc.&state=georgia>)
- Cases filed in Louisiana matching "Transocean Offshore Deepwater Drilling, Inc." :: Justia Dockets & Filings (<http://dockets.justia.com/search?query=Transocean+n+Offshore+Deepwater+Drilling%2C+Inc.&state=louisiana>)
- Cases filed in Mississippi matching "Transocean Offshore Deepwater Drilling, Inc." :: Justia Dockets & Filings (<http://dockets.justia.com/search?query=Transocean+n+Offshore+Deepwater+Drilling%2C+Inc.&state=mississippi>)
- Cases filed in Texas matching "Transocean Offshore Deepwater Drilling, Inc." :: Justia Dockets & Filings (<http://dockets.justia.com/search?query=Transocean+Offshore+Deepwater+Drilling%2C+Inc.&state=texas>)
- Climate Change Litigation Databases (<http://climatecasechart.com/>)

Retrieved from "https://en.wikipedia.org/w/index.php?title=List_of_environmental_lawsuits&oldid=883882339"

This page was last edited on 18 February 2019, at 05:36 (UTC).

Text is available under the Creative Commons Attribution-ShareAlike License; additional terms may apply. By using this site, you agree to the Terms of Use and Privacy Policy. Wikipedia® is a registered trademark of the Wikimedia Foundation, Inc., a non-profit organization.

